

Poštarska plaćena u gotovom

H R V A T S K I
PLANINAR

GLASILO HRVATSKOGA PLANINARSKOGA DRUŠTVA

GOD. 1932.

BROJ 9.

HUBERTUS KABANICE

NEPROMOČIVE PROTI KIŠE

PRAVA ZAŠTITA PLANINARA

U NAŠIM PRODAVAONAMA

OD DIN 200–340

FOTO-APARAT I MATERIJAL

kupit ćete najjeftinije kod tt.

GRIESBACH & KNAUS

JURISIĆEVA ULICA BROJ 1

ZAGREB

gdje dobijete besplatno i stručnu uputu u snimanju planina

Kod planinarenja uvijek

Hansaplast

brzi ovoj

Čovjek se lako povredi ili ogrebe. Nosite zato uvijek sa sobom Hansaplast — brzi ovoj. Za nekoliko sekunda on je namješten; a zadovoljava svim higijenskim zahtjevima, bez da Vam smela u kretanju. Hansaplast je rupičast Leukoplast sa kompresom od mulla za desinfekciju. Zahljevajte izričito Hansaplast i pazite da li je rupičast

bez da Vam smela u 'kreljanju.
Hansaplast je rupičast Leukoplast
sa kompresom od mulla za desinfek-
ciju. Zahajevajte izričito Hansaplast!
i pazite da li je rupičast

Planinari i skijaši

upotrebljavaju često kod svojih izleta i prema potrebi i prije odlaska

NIVEA-CREMU NIVEA-ULJE

Oni time umanjuju pogibao neugodnih opeklina od sunca i ledenjaka, a štite svoju kožu od utjecaja oporoga vremena.

Dobivaju zdravi i prekrasni tamni športski izgled. Radi svoje sastojine koži srodnog Eucerita, koji se ne nalazi u nijednom drugom sredstvu za njegu kože, prodirе Nivea Creme i Nivea ulja duboko i temeljito u kožu.

JUGOSLAVIA BEIERSDORF & CO d.o.o. MARIBOR

Prva zagrebačka tvornica salame, kobasicu, mastii i suhomesnate robe

K. RABUS I SIN, ZAGREB

Tvo *atomic*

СИМВОЛИЗАЦИЈА

Teletor br

stage 385

卷之三

Ejenisi na zahtiev franko-

10-20 nmoles T

Ako želite postići
potpun uspjeh, onda

Zahtijevajte posvuda **KODAK**
proizvode!

Dobiva se u svim boljim fototrgovinama.

Upotrijebite **KODAK** **FILM**

VERICHROME KODAK

rolfilm ili filmpak

poznat je po čitavom svijetu.

LEŽALJKE

I. vrsta Din 95.-

II. vrsta Din 128.-

POGORELC ZAGREB, Jelačićev trg 11

FRKOVIC i DRUG
ZAGREB MESNIČKA 5.

SLJEME

TOMISLAVOV DOM

Dobro opskrbljena planinarska kuća sa 26 soba i 52 kreveta. — Cijena za članove soba sa 1 krevetom Din 15.—. Na zajedničkom ležaju Din 10.—. Iznajmljuju se sobe i za dulji boravak. — Autobus do planinarske kuće.

Predbilježbe i informacije primaju se u poslovnici

HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUSTVA

SREDIŠNICA ZAGREB, SAMOSTANSKA ULICA 2a.

Telefon 65-01

Poštanski pretinac 382

HRVATSKI PLANINAR

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA

GOD. XXIII.

RUJAN 1932.

BROJ 9.

DR. JOSIP FLEGER:

SARAJEVO.

TRESKAVICA

Iz Trnova preko Kozje Luke na Jezera.

Kojih četrdeset kilometara južno od Sarajeva između Bjelašnice (2067 m), njenog šumovitog predgorja s jedne strane i zapadnih padina Gole Jahorine (1913 m), zvanih Zijamet-Crna Rijeka, ističe se ondje na jugu impozantan i zbijen masiv Treskavice, koji u rano proljeće, kad se planinski snjegovi još nijesu okopnili, čini svojim bjelilom lijepu kontrasnu sliku zelenom Igmanu, kad ga gledamo sa sjevernih ogranača ravnog sarajevskog polja, ili sa vrhunca sjeveroistočnih planina Obera (1083 m) i Bukovika (1532 m).

Treskavica je prostrana i masivna visoravan, koja se kao i sve dinarske planine prostire u smjeru sjeverozapad-jugoistok. Sa svih je strana izuzev s jugoistoka opkoljena dosta dubokim riječnim dolinama; tako na zapadu dolinom Ljute, koja počinje ispod Poljica, bogatih šumom i pašnjacima, te je dijeli od sklopa Visočice (1964 m); na sjeveru najgornjim tokom rijeke Željeznice, a na istoku Dobropoljskom rijekom, koja hrani Bistrigu, poznatu sa svojih strmih obala i stijena kod sela Sijerča. Jedino prema jugu odnosno prema jugoistoku silazi postepeno u pjesmom opjevanu ravan bosanskog Zagorja.

Dvije karakteristike obilježavaju ovaj masiv, građen od trijaskog krečnjaka. Prvo, u njem nema uzdužnih lanaca i kosa kao na drugim kraškim planinama, nego su njegove plastične forme izraz tektonskih sila. Ove su potonje učinile, da su sjeverozapadni dijelovi planine najviši (Barice 2079 m, Čaba 2088 m), koji onda silaze prema jugu postepeno u ravan Zagorja, čime je Treskavica odijeljena od Lelije (2032 m). U drugu ruku ova planina nema izuzev njezin jugoistočni dio, a to su Humljanski i Krbljinski Krš, onaj pusti kraški izgled, nego naprotiv obiluje mnoštvom vrela, nekolikim gorskim jezerima te bujnom vegetacijom i to ne samo na svom predgorju, nego i na velikom dijelu svog masiva. Radi ovih karakteristika važi Treskavica kao najljepša bosanska planina.

Sredinom mjeseca lipnja spremismo se, da je obidemo, dok još nijesu okopnili na njoj snjegovi, koji se do u duboko ljetu još nalaze po točilima, vrtačama i usjeklinama, okrenutim prema sjeveru. U to je doba prekinula i vegetacija svoj zimski san, pa se i kontrasti između zelenika prirode i bjelila snježanika osobito ističu.

Ostavivši Sarajevsko polje na ulazu u Krupačku stijenu kraj istoimenog sela zadjosmo u dolinu rijeke Željeznice, desne pritoke rijeke Bosne, duge kojih 38 km od njezina izvora poviš sela Godinja, ispod sjevernog ogranka Treskavice, zvanog Orlice (1548 m). Izuzev njen gornji i istočni pravac, koji ograničava predgorje do sela Turova, teče rijeka uglavnom prema sjeveru. U tom toku nailazimo dosta diluvijalnih terasa, nekolike impozantne defileje, kroz koje se zajedno i uporedo s cestom prema Trnovu rijeka dosta teško u jakom brzacu probija. Cesta je ovom dolinom gradiena radi vojničkih svrha te vodi od Trnova preko Rogoja i Dobrog Polja u Kalinovik, gdje i danas ima vojske. Ona je najboljim prilazom na Treskavicu pogotovo danas, kad je uspostavljen dosta čest autobusni promet, naravski samo u ljetno doba.

Približivši se Presjenici na po puta do Trnova ugledamo s desna teške oblake na Bjelašnici sve do ispod Stini Dola, i ne potraja dugo a na nas se sruči uz jaku grmljavinu pljusak kao iz kabla, tako da smo u jedan tren izvukli debelu, tešku i uljem namazanu ceradu, razapeli je štapovima i pokrili se. Tako stigosmo već u mrak prilično pokisli u samo Trnovo (884 m), mjestance položeno na sjevernoj strani Turovskog polja, opkoljeno šumovitim brežuljcima i vrlo ubavo. Međutim od te ubavosti ne vidjesmo ništa, jer se noć dobro spustila, a s njom i magle. Zaustavismo se pred jednom gostionom, izvukosmo mokre uprtnjače iz auta i zasjesmo da večeramo. Kako je bio slab izgled, da će se vrijeme popraviti, ostadosmo do dugo u noć sjedeći uz dobru kapljicu vina kraj pjesme i razgovora. Prenoćisemo u planinarskoj kući »Društva planinara za Bosnu i Hercegovinu« uvjereni, da ćemo sutrašnji dan sprovesti ovdje. Međutim mimo svako očekivanje osvanu divan dan, a od jučerašnjeg nevremena preostalo je samo djelomične magle po višim dijelovima Treskavice, dok je ostalo obzorje nad Trnovom bilo posve vedro.

U svježini jutra promatrasmo Trnovo sa uzvisine, na kojoj je planinarska kuća. Nema nikakve razlike između njega i niza mjestanaca, gdje su kao i ovdje nekoć boravile vojne posade. I Trnovo je sačuvalo svoju tipičnu konfiguraciju: gostione i vojnu kasarnu. Prve životare, a druga i danas stoji masivno gradiena bez prozora, prepustena zubu vremena i volji ljudi. Osim nekoliko pilana, građenih još u doba konjukture drveta, nema ničega, što bi mjestancu dalo

i mālo života. Svet živi od sječe šume, pa je trnovska bukovina, koju seljaci dovoze kolima na sarajevski pazar, još uvijek na cijeni. Nekoć je sve bilo življe. U ljetnim mjesecima prolazili su ovuda brojni turisti, Nijemci, Englezi i Francuzi. Domamila ih je dobro organizirana propaganda tadanjeg direktora banje Ildže i šefa odjeka za turizam Pojmana, čije su zasluge neosporne i danas, premda od njegovih djela preostalo je samo zapušteni planinarski putovi po svim bosansko-hercegovačkim planinama. Od planinarskih skloništa, što ih je on u nizu godina izgradio, ostalo je samo ruševine, jer ih je rušilačka ruka godine 1918. potpuno uništila. Tu sudbinu dočekaše i dvije planinarske kuće na Treskavici, jedna pod Oblikom, zvana »Katarinen«, a druga na Spasovači, zvana »Annahütte«. Osim planinara treba spomenuti i učenjake, koji su nakon objeladanjenih radova botanika Becka, geologa Katzera i Cvijića nalazili na Treskavici dovoljno znanstvenog gradiva. Svega se toga sjeća dobri i simpatični Živko Vlaški, težak iz Trnova, koji je kroz dugi niz godina bio svima vodičem.

Za čas odlučismo, da svoj naumljeni put preko Jezera na Oblik ostvarimo, to više što je i naš vodič do nas stigao s konjem. Spremimo najpotrebnije, rastadosmo se s našim ribarima, koje smo poveli da love pastrme u rijeci Željeznici, ali im ne zaželisemo »sretno«, jer se to kao ni lovcima nikad ne smije glasno zaželjeti, pa kreunsmo mi planinari poljem, a ribari rijekom. Ostavivši na lijevo put prema Rogoju i selo Tošiće, koje leži na ulazu u dolinu, radi njene ljepote s pravom zvanu Rajske Do, dodosmo pred Turove, tipično konzervativno muslimansko selo, u kojem i danas ljudi ispod oka promatraju stranca, koji prolazi kroz selo. Pred ulazom u nj a na samoj obali rijeke nalazi se staro muslimansko groblje. U njemu strši nišan (nadgrobni spomenik) visok oko 2 m, na kome se raspoznaće reliefsna figura poskoka. Ovo je jedinstveni slučaj, jer se barem dosad nije nigdje našla na nišanu slika zmije. Sudeći po stariom bogomilskom običaju, da se na stećke urezuju najznačajnije odlike iz života umrlog, mora da se i ovaj pokojnik bavio liječenjem zmijskog ujeda.

Više sela pruža se upoprijeko dolina Hrasničkog potoka, koji se tu sastaje sa rijekom Željeznicom. U dnu doline, koja je široka i duboka, poredale se nekolike bosanske mlinice. Na prvi pogled izgleda, da je Hrasnički potok glavni izvorni krak Željeznice, a to je on doista bio u doba, kad su u Čabenskoj uvali postojali glečeri, kojih su ostaci danas Jezera na Treskavici. Dolina je duga oko 5 km, ispočetka široka i gola, kasnije šumovita i uža počevši u visini Plošnika (1288 m), gdje iz sjevernog pravca prelazi u zapadni. Tu je ona stisnuta između stjenovitih padina Lupoča (1776 m) s južne i nešto

položenijih obronaka Zubova (1792 m) sa sjeverne strane. Kako je ovdje mnogo vlage, to je šuma vrlo gusta, od reda sve sama bukovina, tako da daje dojam kakvog parka. Na nekoliko mjesta valja gaziti potok, pa da se sve to većim usponom stigne u čelo doline. Tu je korito potoka ispunjeno većim kamenim odronima, ali za razliku od slične Boračke Drage na Prenju ono nije suho, nego se brzac potok probija velikom snagom kroz kamene blokove. Dolina je zatvorena stijenama, koje čine nastavak onih ispod Lupoča u obliku luka, ali ne potpunog, kao u Rakovu Lazu konjičke Bijele ili Idbaru, jer s desne strane mjesto stijena silaze u čelo doline strmi ogranci šiljastih Zubova. Slika ove slijepo doline gubi na učinku, jer gusta šuma ograničava vidik. To je ujedno i razlogom, što se oku krije s lijeva u sklopu stijena vodopad. Došavši na ovo mjesto nijesmo ga mogli zapaziti, jer se njegov šum miješa sa šumom potočnog brzaca, dok nas na nj ne upozori naš vodič. Pređosmo s dosta muke potok skokovima s jednog bloka odvaljenih stijena na drugi i stigosmo verući se na podnože same stijene ispod slapa, koji se tu ruši iz usječenog žljeba na gornjem rubu stijene razbijenim mlazom. Sva okolina njegova izrovanog podnožja pretrpana je nagomilanim hrpama kamenih monolita, bez sumnje odronjenih ozgor još u doba, kad se mnogo veće količine vode rušile sa stijene. Mnoštvo vlage omogućilo je mahovini i raznolikom bilju, da prekrije oblaske i putotinu među kamenjem. Slap, koji je visok oko 20 m, traje samo dotle, dok u gornjim dijelovima planine ima dosta vode, a ljeti on presuši. Tada dobiva potok svoju vodu isključivo iz svojih izvora na podnožju stjenovitog čela doline.

Mokri od sitne vodene prašine, koju hladna struja zraka raznosi ispod vodopada, vratimo se opet preko potoka, da nastavimo put uz spomenute strme obronke na desnoj strani i da tako uzadjemo na gornji rub čela doline. Naš senior prof. R. tražio je nekoliko puta za vrijeme ovog jakog, ali srećom kratkog uspona »lijepo vidike«. Nije ni čudo, jer se ovaj uspon ne zove bez razloga Sustavac. Konačno je svima bilo dragoo, kad se nadjosmo zadihani na gornjem rubu stijena kraj vreoca, zvanog Veliki Sustavac.

Otuda se dolazi kroz nekolike uvale u malu dolinicu, kojom protječe potok, miran poput bare, a koji zapravo hrani spomenuti slap. On u neznatnom podu silazi do samog ruba stijena te se onda naglo ruši kroz jednu usjeklinu. Ljeti su osušeno korito i preostale barske trave jedini trag potoka, kojega se izvori nalaze ispod Kozjih Padina. Zapravo ovdje izvire voda, koja se gubi u nivou Velikog Jezera te podzemnim putem izbija pod Kozjim Padinama. Prema tome je ova dolinica odvodnim područjem sa Jezera, a Hrasnički potok njegovim nastavkom, pa su mnogo znatnije količine vode mo-

rale silaziti u glacijalno doba ovim pravcem nego li što to danas biva. Zato i daje dolina Hrasničkog potoka danas sliku glavnog odvodnog kraka voda sa Treskavice.

Poviše ove dolinice i to gotovo uporedo s njom prostire se suha planinska dolina Kozja Luka, opkoljena sa svih strana gustom bukovom šumom, a koja je u višim dijelovima ispremiješana omorom. S juga je zatvaraju stijene Siljevice (1793 m), s istoka šumovite padine Lupoča, sa sjevera nešto niže Kozje Padine, dok je prema zapadu pregrađena niskom pregradom, zvanom Šišan (1570 m). Kozja Luka je nepravilnoga oblika, a položena je pravcem sjeveroistok-jugozapad. U donjem je dijelu ravna, a prema Šišanu postaje valovita. Na njoj se vide mnoge male uvale i sitni humci. Prema podnožju Siljevice nalazi se u jednoj poprečnoj uvali oko 80 m široka vrtača, sva prekrita kao i ostala Luka gustom travom. Uopće ova dolina obiluje živom vegetacijom pa i u sušnim mjesecima, stoga nalazimo u svako doba na njoj mnoštvo blaga. U mjesecu lipnju plavi se dolina od nepreglednih ploha velikog encijana (*gentiana dinarica*), pa kad je pogledamo u cijelosti prema jugu, gdje se iz strmih i šumovitih padina uzdiže kuk Siljevice, dočarava nam ona svojom mirnom, zelenilom svojih strana kao i bijelim snježanicima u točilima stijena potpunu sliku subalpskog svijeta.

(Svršit će se.)

Prof. KARLO BOŠNJAK:

ZAGREB

NA NEPOZNATIM I POZNATIM STAZAMA U CRNOJ GORI

(Nastavak.)

Kuk, Široko Vrelo, Klanac.

Silazeći vratolomnim ždrijelom neprestano nam bio na očima neobično građeni i odsječeni Kuk, 1817 m., taj nekadanji mrki crnogorski stražar na samoj hercegovačkoj granici. Nigdje na njemu s ove južne strane prama nama ni najmanjeg zelenila. U prodolu pod njim nešto bukava, ali dalje gore po njegovim stranama, po protegnutom hrptu i glavici sve izgorjelo i žuti se kao požeta strn. Napustih stoga svoju odluku, da se popnem na njega, ako i nije bilo svladati više nego nekih 200 metara uspona. Gore će dr. K. i Milan pratilac sami. To je dosta. Nađu li šta, donijet će mi.

Vrelo na južnoj strani Kuka, na koje ipak sretno padosmo, punim pravom nosi svoje ime Široko Vrelo: uistinu je široko. Ne

izvire samim jednim izvorom ispod kakove glavice, brežuljka, strane ili pećine, kako je to obično, nego istovremeno obilno izbija na više izvora, širom kamenja na dnu jedne poširoke gotovo horizontalne uvale. Tu rasamarimo konje. Pošteno su to zaslužili. Osobito ona »artiskinja« kobilica!

Za dva sata vratili se, ali praznih ruku i kesica, dr. K. i Milan sa Kuka, gdje ih na piramidi skoro izjeli mrvavi, koji su baš toga dana u nebrojenim rojevima slavili svoje svatovske letove. Okrijepivši se još na Širokom Vrelu a vodjeni pastirom Obrenom Perućicom iz Korabnice obidosmo sa zapadne strane Kuk. Tu nas Obren uputi, kako ćemo Klancem i sjevernom stranom Kuka dalje do Ljubotine Lokve i po tom nas ostavi. Put Klancem do najvišeg mu ispona posut je sitnjim i krupnijim pomicnim kamenjem i veoma naporan, ali ipak dalo se jašiti. Poslije previje izbija on na planinske livade ispod Kuka i Kravača, 1898 m., i bio je onako mekan pravi užitak za kamenom izubijane noge mojih suputnika. Sjeverna i sjeverozajadna strana Kuka nad Klancem, a i nešto dalje, za razliku od prije spomenute južne, lijepo je i ugodno za oči zelena. U donjim partijama obrasla je klekovicom, planinskim borom, Pinus mughus.

I tako eto nas i treći put na Ljubotinoj Lokvi. Ovoga puta poslije dva od prilike sata hoda sa Širokoga Vrela pod Kukom. Ljubotinu Lokvu ostavljamo odmah i žurimo, da zarana stignemo do stanova pod Vlasuljom. Za malo i okrećemo k sjeveru. Put nas vodi kroz klekovicu. Vidi se, da je skoro popravljan. Mjestimice je veoma strm i mučan.

Stanovi pod Vlasuljom.

Za kakova tri četvrt sata nadjemo se pred prvim stanom, u visini od prilike 1900 m. On je vlasništvo Rade Laličevića, kapetana u m., koji je izišao ovamo sa svojom seljačkom rođbinom, da provede nekoliko dana u čistom planinskom zraku — ariji. Malo podalje još su dva, od kojih jedan nastava Đoko Banović, veseo i razgovoran starčić, pun šala i pravi virtuoz na svojoj pastirsкоj frulici, u koju je pripravan odmah zasvirati, čim ga tko zamoli, sa sinom Lukom, pučkim učiteljem. Svi su oni od Bileča u Hercegovini i općenito ih drugi planinski pastiri zovu Rudinjanima, jer pripadaju župi Rudina. Udarimo šator u klekovini nedaleko stana Laličevića, koji su nas kod našega dolaska iskrenom srdačnosti pozdravili. Na večer oko naše vesele vatre bijaše veliko sijelo. Kava. Cigaretе. Tu uglavimo za sutradan uspon na Vlasulju.

Jutro osvanuo vedro i toplo. Podosmo nešto poslije sedam sati a prate nas Mihajlo Laličević, kapetanov sin i učiteljski pripravnik

VRTLINA, NOVA OGROMNA SPILJA NA VELEBITU.

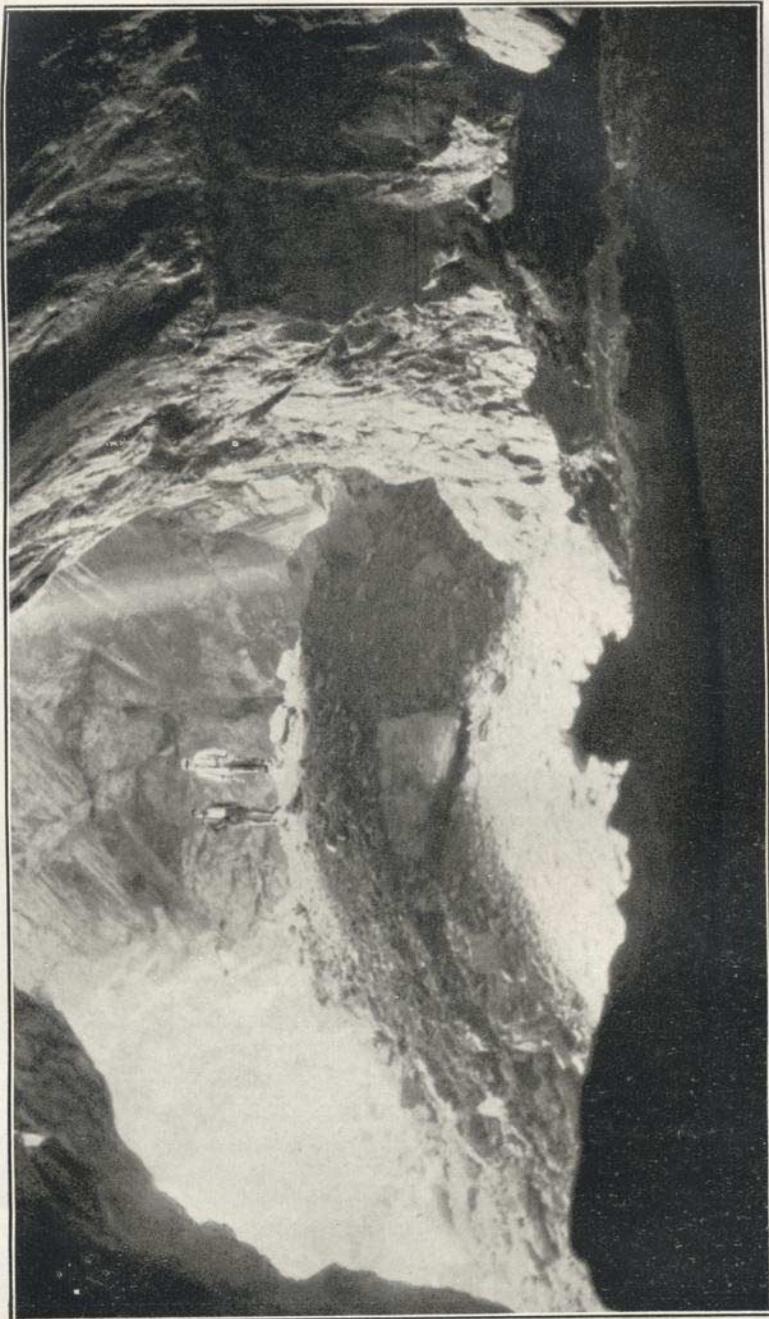

Foto: Dr. I. Krajač

ULAZ U SPILJU

Foto: Ing. J. Neumann

NOVI PLANINARSKI DOM H. P. D. NA RISNJAKU (1.528 M)

Foto: J. Kahn

TRESKAVICA: KOZJA LUKA, U POZADINI SILJEVICA (1.973 M)

Damjan Laličević, kapetanov sinovac, tehničar te Vojin Laličević, isto kapetanov sinovac. Ako bi komu bio začudan boravak ovih studenata u onim primitivnim planinskim kolibama, taj treba da zna i to s pohvalom za studente, da se hercegovački i crnogorski studenti ne stide za vrijeme školskih praznika i fizički pomagati svojim roditeljima i rođacima u njihovom težačkom i pastirskom zanimanju.

Glavica Vlasulje.

Od stanova pod Vlasuljom do na sam vrh dade se doći za dobar sat. Mi smo dakako utrošili njih nekoliko, jer smo uz put po stijenu botanizirali. Uspon je ponešto mučan u prvoj svojoj polovici, dok je u drugoj lagani, jer je glavica Vlasulje sa jugozapadne strane, s koje mi dolazimo, obla i travom, ove godine doduše spaljenom, obrasla. Sjeveristočna naprotiv i u Vlasulje je isto kao i u drugim dinarskim gorama odlomljena i naglo se ruši. Osobiti ures ovih odlomljenih greda jest bijela cvijeta Potentilla Clusiana, koju sam tu kao nigdje drugdje našao u ogromnim grmolikim primjercima, dok planinarima tako dragoga runolista Leontopodium alpinum nisam našao. Spominjem odmah, da ga dosele uopće nisam mogao naći ni na jednoj crnogorskoj planini unatoč mojem najpozornijem zagledanju po stijenu i prostim okom i dogledalom. Čini se, da su mu u našim krajevima najjužnija staništa u hercegovačkim Alpama. Neobičan izgled poradi svoga kontrasta davale su Vlasulji prostrane površine snijega, koje su se izmjenjivale sa velikim plohama od vrućine izgorjele trave. Još osobitija slika na tom snijegu pružala se oku onda, kada su se na njem našla i stada ovaca, tražeći tu okrepe i rashlade pred silnom žegom. Inače moja botanička žetva osrednja a ne hvali se baš ni moj drug dr. K.

Sa samoga zaobljenoga vrha Vlasulje, 2339 m, koji je označen triangularnim stupom, koji su još nekada podigli ruski inžiniri, otvara se i puca divan vidik na Volujak i Maglić, dok pogled na Trnovačko Jezero zatvara Trnovački Durmitor. Ovaj vidik daleko ipak nadilazi onaj na Bioc planinu, posebice na blize Biocke Gredе, na njihove upravo vrtoglavo, negdje i preko 400 m otkoljene strane i na bizarre, neobično grbave i izjedene oblike njihovih vrhunaca. Jedinstven je to pogled u svojoj grandioznosti i divljoj surovosti. Od juga prama sjeveru nižu se tu jedna za drugom grbine od 2198, 2290 i 2395 metara. Fantaziji i Peru ne dostaje snage, da ga riječima prikaže. Valja doći, vidjeti i u duši ga svojoj ponjeti. Povoljne atmosferske prilike pružile su nam toga dana i još jedan izvanredan užitak, neobično čist pogled na Durmitor. U nebeskom plavetnilu tamo daleko prema jugu jasno se i bistro crtavao gordi

Bobotov Kuk, taj najviši ispon u Durmitoru, 2528 m, pa Soje, Veliki i Mali Štulac, prugasti Prutaš i Sedlena Greda. Jedna divota! Ni odatle uzeta fotografija Durmitora nije uspjela. Bit će iz istih uzroka kao i sa Orlovca.

Oko pet sati drugim, zaobilaznim, putem preko More vratili smo se do šatora. Ovo naše rano vraćanje sa naših izleta može komu biti i nerazumljivo, ali ono ima svoj valjani razlog. Taj je, da sabrani botanički materijal treba još istoga dana, kada je ubran, uredno i čisto u herbare spremiti, a to se tek površno može za vrijeme samog izleta. Najmanji je posao biljku ubrati. Pravi, dugi i pažljivi posao s njom započinje istom poslije toga. Da to opišem u tančine trajalo bi predugo. Dosta će biti, ako spomenem, da se botaničar

Foto: Dr. Kušan

BOTANIK DR. K. BOŠNJAK PRI POSLU

mora nekada i po osam dana baviti pojedinim biljkama i oko njih nastojati, kao majka oko novorođenčeta, ako hoće da lijepo zelene, prešane i suhe a ne crne, vlažne, nabrane, izjedene, pljesnive donese kući. I to sve mora biti još u samom terenu, ako to i jest tek prva, manje važna, mehanička polovica posla. Dulja, važnija, znanstvena dolazi poslije u Zagrebu na botaničkom stolu, posred botaničke literature i drugih pomagala.

Oluja.

Na večr iskupilo se oko naše vatre isto veselo društvo, koje i sinoć, a došao i učitelj Luka B a n o v ić. Uz obligatnu crnu kavu i cigarete časkanje o zgodama i nezgodama iz planinskog života, razgovor o divokozama, kojih ima po crnogorskim planinama, i lov na

njih, domišljate šale bistrih Hercegovaca, smijeh, pjesma. Najljepši i nezaboravni časovi.

Nesklad u njih unese kapetanov rodjak Krsto Laličević ozbiljnom opomenom, da od mora dolazi oluja. U nizinama oko Mostara da već blijeska i da će oluja sigurno ovamo, pa nas pozva, da za vremena napustimo šator i prenoćimo kod njih u kolibi. Moji drugovi i bi, ali meni se ne da. Bojam se u kolibi onih sitnih, crnih životinjica ispod Suvovora. Za sigurnost ipak složimo herbare i druge stvari na povisoko kamenje i što smo bolje mogli, pokrijemo kojećim. Nisam učinio pravo. Jedva da se društvo oko deset sati razišlo i mi zašli pod šator i lijepo se raspremili, jer je večer bila ugodno topla, kad udari prva kiša. Mi se ne damo. Ostajemo, gdje smo. Za pola sata sve se sretno svršilo. Od žege suha i ispučana, žedna zemlja upila svu kišu. U jedanaest ponovni pljusak, praćen već iz bližega muklom grmljavom. Ali i on dobro prođe. Sa strahom čekamo, hoće li kiša i treći puta. I nismo dugo čekali. O ponoći kiša kao da se nebo pro-lomilo! Munje i udarci gromova u najbližoj blizini. Tek je bljesnulo, već je i udarilo. Strahovita orljavina ne prestaje. Glavica ju predaje glavici. Fijuk vjetra i neprozirna tama, koju režu učestale munje. Užas! Sudnji dan! Zaplivasmo u vodi. Prvi ju osjetio Milan, koji je imao ležaj poniže naših nogu. Poskačemo i sve onako u mraku kupimo svoje gunjeve, odijela i stotinu drugih sitnarija, osobito onih, koje čovjek prije spavanja povadi iz svih mogućih džepova, pa da bježimo u kolibu Laličevića. Moji drugovi, mlađi i brži, pa prije otišli. Ja ču za njima, ali kada na izlazu iz šatora, samo onako u sandalama, golim nogama nenadano zagazih u hladnu vodu preko gležanja, kao da me pero bacilo, odskočih. Po nesreći zapnem desnom nogom o po-debelu užicu, koja drži šator. U hitnji zaboravio sam na nju i ne domišljam se, što me drži, pa se oduprem o nevidljivu zapreku svom snagom tako, da sam se skoro okrenuo oko vlastite osi. Trgnem nogom i gadno ju porežem na cjevanici. Četiri tjedna nosio sam tu bolnu uspomenu. Putom do kolibe još koji put bućnem u ledenu vodu i u onoj olujnoj strahoti nekako došepam do nje. U kolibi dakako svi budni. Na spavanje ne misli nitko. Ponamjestimo se oko vatre i sušimo. Dr. K. bavi se mojom nogom. Inspire ranu i »flaštra« ju. Dvore nas prokisle vrućom kavom. Malo vatra, malo kava i mi smo opet dobre volje. Sutra ni da bi tko od nas ma samo kihnuo! Ništa. U Zagrebu gotova bolest, upala pluća i Bog te pitaj, što sve ne?! Zorom kiša prestala. Jutrom po visovima magla; kasnije prevladalo sunce, ali silan vjetar drži čitavi dan. Dr. K. i Milan suše na klekovini naša mokra odijela i gunjeve. Napustili poradi toga namjeravani za danas ponovni izlet na sjeveroistočne, zelene strane Kuka. Za objed nam spremili Laličevičevi »čerek« pečene janjetine, pa kuda ćemo ljepše!

Poslije objeda posjet učitelju Luki Banoviću u njegovojo kolibi. »Šljiva«, kava i dogovor za sutra, kako ćemo pod Maglić. Učiteli je strastven lovac na divokoze, pa će on i njegova puška s nama. Teško divokozama!

(Svršit će se.)

DR. IVAN KRAJAČ:

JASTREBARSKO.

VRTLINA, NOVA OGROMNA SPILJA NA VELEBITU¹

I. Svijetli (gornji) dio spilje.

Iza otkrića velikih prirodnih podzemnih prostorija u Moravskom Krasu i na Dachsteinu (potonje 1909. i 1910. godine) — smatralo se, da takove vjerojatno sadrži u себи i Hrvatski Kras. Na njegovu tipičnom reprezentantu, Velebitu, uspjelo je posljednjih godina doista otkriti jednu takovu veliku, relativno dugu, a pogotovo neobično široku i visoku podzemnu šupljinu u kamenu. Nalazi se u nadsrednjoj visini južnog pobočja Južnog Velebita više primorskog mjestanca Kruščice, pristaništa parobroda Triban.

Do otkrića došlo je na taj način, što su primorci, koji imaju ljetne stanove na visokim sjenokosima u tom kraju Velebita, upozorili potpisano, da ima u tom kraju ulaz u podzemlje, u veliku spilju, u kojoj da nitko nije jošte do kraja bio. Tako je potpisani dne 23. VII. 1930. sa pratiocima g. Milom Sjauš, seoskim glavarom iz Ljubotića i Kuzmanom Zubčićem iz Lisarice prešao cijelu spilju do kraja, a godine 1932. 24. i 25. VI. je približno izmjerio istu spilju u društvu sa istim Milom Sjauš, te sa g. Josipom Geržanićem iz Senja. Točna lokalizacija spilje moći će se odati, kad se spilja uredi i otvoriti za posjet².

Pod vrhom jednog kamenog brda u tom kraju nalazi se gornji rub nadvisne i okomite ogromne, gotovo okrugle, bunarske vrtače sa promjerom od kojih 40 do 50 m. To je gornji ulaz u spilju u visini od kojih 914 m nad morem, kako sam barometrički ustanovio. Narod cijelu spilju zove: Jama na Vrtlini (to će biti istovetno, što i spilja na ili u vrtači). Ova kamera ulazna vrtača je potpuno nepristupačna sa sjeverne, zapadne i istočne strane, jer sastoji od više ili manje nadvisnih stijena. Južna joj je stijena pristupna i ako je gotovo okomita te nije lagana za silaz; ali će ju moći svladati svaki srednji normalni penjač. Barometrički je ta južna stijena ulazne vrtače do najnižeg tla pod ulazom u samu spilju duboka oko 70 m. Silazi se najprije vrlo strmo po kamenju i gruhlu do ruba prave stijene. Zatim slijedi čista mjestimice malone okomita stijena od kojih 35 m. Iza toga strmo gruhlje, koje se spušta do pod sama kamena vrata prave spilje, što su se otvorila pod nadvisnom sjevernom stijenom vrtače. Otvor ove dugoljaste kamene šupljine, koji se odozgor crni od tame, dug je oko 50 m, a visok će biti kojih 15 m na svom najvišem mjestu računajući od najnižeg tla same spilje upravo pod svodom otvora.

¹ Radi važnosti ovoga otkrića donosimo članak u jednom broju, a radi jasnog prostora lista petit-slovima. Ur.

² Gosp. pisac je u rukopisu točno označio mjesto, koje se široj javnosti zasad ne može odati iz dobro poznatih razloga. Ur.

Tuda se ulazi u rasvijetljeni (gornji) dio spilje, koji je prema mjerenu po tlu ukupno dug 145 m, a širok na najširem mjestu do pod opisani ulazni otvor prema mjerenu nešto preko 45 m. Cijela rasvijetljena spilja i donji njen tamni dio u glavnom zadržavaju isti smjer. Ovaj ulazni gornji, više ili manje osvijetljeni dio spilje sastoji od triju prostorija.

Na krajnjem istočnom t. j. gornjem kraju spilje je mala, tamna, kao kapelica sa ravnim tlom, u koju se ulazi kroz veliki prirodni kameni kao gotski luk. Njena dužina je 6.5, a širina oko 3 m; na kraju je mali oltarić od sige, a iza njega i povrh njega je stup i nad stupom u visini od oko 2 i pol m nad tlom je kamenica žive vode, što ju ljeti rabe pastiri, jer je jedina živa vodica u ovoj krškoj i goloj okolini.

Kako se je na Velebitu u staro hrvatsko doba najviše slavio silni Vid, to sam radi spomena krstio kapelicu: Vidovom Kapelicom sa Vidovim žrtvenikom i Vidovom Vodom nad njim, koja potonja i danas služi za podržavanje života u ovom goloj kraju ljutog krša u sredogorju Velebita.

Odatle se spilja dalje nastavlja ravnim tlom sa posve neznatnim spustom u jedan hram — Vidov Hram — kojega su stijene i gotski prirodni strop od bijele sige, slične stijenama i stropu gotskog hrama. Dužina te prostorije je 24 m, a širina 12 m. Ona se nalazi u podzemnoj polutami dobivajući indirektno svijetlo iz spomenute ogromne ulazne prostorije, koja je prema mjerenu po tlu duga oko 115 m, a široka, kako je rečeno, do oko 45 m. Tlo ove ogromne dvorane sastoji od napadalih ogromnih blokova kamenja i gruhljia tvoreći jedan brežuljčić pod donjom vidjelicom na stropu, pak se naglo spušta prema konačnom pravom crnom ždrijelu, koje otvara put u crno duboko podzemlje. Osim ulaznih vrata dobiva ova prostorija svijetlo i sa kamenog stropa, u kojem se nalazi oko 12 m dugi ovalni otvor, koji spaja u sebi 3 ogromna okomita kamena dimnjaka, kroz koje pada danje svijetlo u ovu podzemnu prostoriju. Visina ovih kamenih vidjelica od stropa spilje dc površja zemlje bit će do 40—50 metara. Tu gnijezde golubovi spiljari. Uz glavni otvor dalje u smjeru spilje jest i jedan manji uzgredni otvor na stropu spilje. Za vrijeme jake kiše prvog dana našeg boravka u spilji u osvijetljenom je dijelu spilje na više mesta prokappa vala i tekla voda, koja je nestajala u tlu. Tako po stijeni odmah između ulaznog otvora u vrtaču i Vidovog hrama, a jaka je voda curila kroz veliki otvor na stropu Bagovog Dvora. Jedno i drugo je nestalo, kada je slijedeći dan prestala kiša.

U ovoj podzemnoj dvorani već se vidi veličajni kameni prirodni svod, ovdje sive boje, sa rasponom do 45 m širine, kao da je umjetno bušen, spuštajući se naglo prema donjem crnom ždrijelu, što vodi u duboko crno podzemlje. To sam golemo osvijetljeno podzemno predvorje krstio: Bagov (Crnobogov) Dvor t. j. dvor praoča (pratipa) starohrvatskih crnih božanstva, kao personifikacije negativnih crnih razornih vječnih prirodnih sila.

Donji konac ždrijela, koje vodi u potpuno tamnu dolnju spilju, barometrički je približno oko 40 m dublji nego je najniža točka Bagovog Dvora pod ulazom iz dna ulazne vrtače, dakle (prema jednokatnom mjerenu barometrom) oko 100—110 m niže u zemlji od početka silaza južnom stijenom ulazne vrtače. Imao bi se dakle nalaziti u aps. vis. od oko 804—814 m.

II. Tamni (donji) dio spilje.

U donjem dijelu spilje, u koji se ulazi kroz ovo ždrijelo, vlada vječna tama. Taj smo dio spilje mjerili tako, da smo od najdonjeg, do danas pristu-

pačnog kraja tamne spilje po tlu sredinom spilje, a prema izlaznom ždrijelu položili špagu dugu 650 metara u jednom komadu. Na mjestu, dokle je 650 m seglo, sagradili smo mali kamenik. Nato su dvojica pošli natrag do kraja spilje, digli špagu i tada ju od kamenika prema ždrijelu opet polagali na pod. Tako smo dobili dužinu donje tamne spilje mjerenu njenom sredinom uključivo ždrijelo sa 765 m, odnosno dužinu cijele spilje sa 910 m. Ovaj tamni dio spilje se neprestance što naglije, što laganje spušta pod zemlju svršavajući na sjevernom boku zapadnog kraja spilje sa kamenim blokovima zatrpanim ponorom, gdje nam je u dnu ponora visomerni barometar pokazivao, da se nalazimo 180 metara niže od ulaznog ždrijela u tamni dio spilje, dakle oko 290 m niže pod zemljom od gornjeg ruba vanjske ulazne vrtače. Vani na površini zemlje je već satove curila kiša, kao da se nebo proložilo, pa je moguće da je barometar bio kroz vrijeme, što smo u spilji boravili, izvrgnut i vanjskim atmosferskim promjenama tlaka. No i pri tom se može raditi o pogreški od najviše 30—50 metara, pa i u tom slučaju ostaje jošte uvijek impozantna podzemna relativna dubina spilje od oko 240—250 m niže od gornje polazne točke u ulaznu vrtaču. U svakom slučaju su dimenzijske objektivno znatne, a neobično ih pojačava upravo golema širina (raspon) kamenog podzemnog svoda, kako će niže navesti.

Svim tim dimenzijsama potpuno odgovara vrijeme potrebito za najbrži ulaz iz do danas poznatog donjeg kraja spilje do gornjeg ruba ulazne vrtače. Mladi i jaki ljudi trebali su gotovo trčeći za 650 m udaljenosti u spilji pri silazu a držeći se špage pol sata nizbrdo do kraja spilje, što znači za najbrži uspon 40 minuta za donjih 650 m spilje. Odatle do kraja ždrijela, koje vodi u Bagov Dvor, mjereno je pri usponu: 7 minuta hoda. Od ždrijela usponom kroz polovicu Bagova Dvora, pa kroz veliki ulaz u vrtaču i njenom južnom stijenom na njen gornji rub trebat će oko 20 minuta. Sveukupni dakle uspon od kraja spilje vrlo brzim hodom, a samo sredinom spilje do vrha ulazne vrtače traje 1 sat i 7 minuta. Da se obide bez puta čitav sjeverni i južni rub čitave spilje, trebalo bi danas sigurno oko 3 sata hoda. Mi smo se dne 24. VI. 1932. nalazili u spilji od oko 11 sati u jutro do pred 7 sati na večer, obišavši samo cijeli južni rub spilje i vrativši se sredinom spilje te obavivši mjerena, koja su ovdje navedena, a dvojica smo već iz godine 1930. spilju poznavali i na povratku smo se ravnali prema starim svojim kamenim znakovima, koje smo kod prvog silaza ostavljali sredinom spilje.

Opis ovog tamnog dijela spilje u detalju je znatno teži nego li rasvjetljennog dijela spilje, jer je čovjek u njoj upućen samo na svoje slabo svjetlo, što ga može sa sobom da ponese, a to je redovno preslabo, da rasvjetli ogromne podzemne prostorije sa visokim kamenim svodom i dugom protegom u dubinu. Hod po ovom dijelu spilje je naporan, jer se gotovo neprestance mora hodati po ogromnim kamenim blokovima, koji su se u raznim geološkim periodama odvalili sa kamenog stropa spilje, a mjestimice su napadali do malih podzemnih bregova. Idući po njima čovjek mora rasvjetljivati tlo, kamo će da stane, te se čini da u mrkloj noći stupa uz pomoć svjetiljke po razbacanim kamenim blokovima kao od kamenog brijege, kojega se je bok srušio. Tako se svjesno i ne zamjećuje da je to sve u podzemlju i da nad nama visi kameni svod ogromnih dimenzija. Drugog dana, kada smo osvjetljivali ovaj donji dio spilje dugim trakovima gorućeg magnezija, primili smo utisak veličajnosti ovih podzemnih prostorija sa jedinstvenim kamenim svodom, koji se na rubovima gotovo dotiče tla, a u sredini mjestimice postizava visinu do 40, a od udubina tla spilje i više metara sa širinom mjerom po tlu do 100 metara.

Kada se takovim intenzivnim jakim bijelim svijetлом podzemlje osvijetli, tada jošte uvijek nastavak spilje zja crninom, što znatno pojačava utisak. Svod je u izmiješanim bojama: zelenoj, crvenoj i bijeloj, kao da je ljudskom rukom ornamentiran. Dotle je utisak uznišit. Ali kada se baci pogled pod sebe na tlo, pogotovo ono, koje se naglo spušta u dubinu, tada se prima utisak ogromnog kamenog groblja, kao da je neizreciva snaga bujice nanijela i razbacala kamene blokove počevši od veličine odužeg i većeg stola, pa do veličine polovine malih kuća. Čim se čovjek dosjeti, da se je sve to survalo sa stropa na pod, i nehotice se osjeti potreba, unatoč svoj veličajnosti, da se dohvati danjem svijetla bez kamenog svoda nad glavom. — Spilja je u glavnom suha i bez velikih stalaktita i stalagmita. Na stropu se pravi ne debeli bijeli sigasti sloj sa debelim bijelim smogorima, koji seiza toga poradi vlastite težine urušuje i pada na pod spilje.

Medutim da nastavimo sam hod do današnjeg kraja spilje: ždrijelo, koje vodi u tamni dio spilje, zatrpano je ogromnim blokovima, koji kao da su se iz ulazne vrtače prema donjoj spilji dokoturali tako, te je samo sjeverni dio ždrijela prohodan, a strop je u ždrijelu nizak. Prema svečanosti, koja je u naše pretkršćansko doba imala da prati duše pokojnika na drugi svijet, krstio sam ovo ždrijelo, koje vodi u duboko crno podzemlje: Ždrijelom Strave.

Čim smo se kroz ždrijelo spustili dalje pod zemlju, nalazimo se u tamnoj relativno niskoj ogromnoj dugoljastoј dvorani nepravilno kružnatog oblika sa većim polukružnim izbočenim šupljinama na obodu, kao u golemom, sada podzemnom, predvorju. Širinu te dvorane nisam dospio izmjeriti. Prema slijedećoj dvorani bit će, spojivši na najširem mjestu koso obodne udubine, široka između 75 do 100 metara. Idući dublje kroz nju svod postaje sve viši. U neposredni ulazni prostor pada iz Bagova Dvora jedva zamjetljiv široki sloj tamnosivog polusvijetla, koji se iz dvorane na njenom rubu malo zamjećuje. Na tlu ima malih bregova od kamenja, visokih do desetak metara. Krstio sam ju Babinom Dvoranom po mitološkoj Babi, simbolu mraka i zime. Posve južno u toj dvorani odmah iza ždrijela tekao je dne 25. VI. 1932. za kratko mali potočić, koji je opet dalje ponirao. Krstio sam ga: Potokom zaboravi — pri ulazu u pravi podzemni svijet.

Prošavši kroz cijelu Babinu Dvoranu spustili smo se pod visokim presvođenim kamenim lukom širokim oko 50 metara u novu ogromnu podzemnu dvoranu velikih dimenzija. Prema barometru tog dana ona bi bila kojih 40 metara niža od dolnjeg kraja Ždrijela Strave. Tu se kameni svod dvorane uzdigao u veliku visinu. Na najvišem mjestu cijenili smo ga i do 40 metara visine. Po tlu smo dvorane izmjerili njenu širinu po prilici okomito na smjer spilje, pa smo ustanovili da je 100 m široka. Natkriva ju jedan jedinstveni golemi kameni, gotovo pravilni, bačvasti svod. Kada se osvijetli jakim svijetлом od par vrpca magnezija istodobno, daje dvorana moćan utisak. Čovjek je u njoj sitan i kao izgubljen medu onom silnom kamenom podzemnom arhitekturom. Dvorana je, koliko smo mogli ustanoviti, potpuno suha. Nazvao sam ju Krakovom Dvoranom.

Ova dvorana prema nastavku spilje suzuje se na oko 50 metara, te je tu presvodena jakim kao unakrižnim svodom. Na tom se mjestu spilja ruši vrlo strmo kaskadom od kamenih blokova kojih 20 metara. Spilja se nastavlja u obliku dugog ogromnog korita, koje se, što više u dubinu to jače, proširuje i postizava širinu od oko sedamdesetak metara. Na njegovu početku pri silazu strop postaje polubačvast spuštajući se u ogromnom poluluku od sjeverne više k južnoj nižoj strani. Dalje niže prelazi opet u bačvasti svod. Taj je hodnik takove veličine dug par stotina metara. Krstio sam ga Perunovim Trijemom. U njem

prokapava voda na dva mesta. Tešku gluhi tušinu spilje tu je već iz daleka prekidao šum vode, koja uz južni (pri silazu lijevi) rub spilje pada sa stropa. Taj je šum postajao sve jasniji i jači, što smo bliže dolazili. Konačno smo došli do jakog curka vode, koji je u spilju padao i nakon par metara toka i padanja po kamenim blokovima nestajao opet u tlo spilje. U spilji je izradio na tlu mnoštvo malih lijepih stalagmita, koji imaju po sebi kao sitno okamenjeno cvijeće ili čuperke sitnog okamenjenog bilja. Tako je kap na njima u oblicima sitnog bilinskog cvijeta taložila čestice tvrdog taloga. Ovaj potočić u obliku curka sa stropa očito je u kamenu filtrirana kiša. Na kamenom tlu je bezbroj takovih sitnih tankih bijelih sigastih tvorevina, koje pod korakom pucaju i zvone kao razbito staklo. U tom dijelu spilje ima i na stropu i na tlu od kapi nastalih malih kratkih, a debelih stalaktita i stalagmita od bijelog kristalizovanog kalcita, kojih su gornji slojevi potpuno čisti i na svjetlu prozirni. Kako se dalje spuštamo, u spilji po malo nestaje i šuma od vode te opet zavlada ona teška duboka nijema i gluha podzemna tušina, od koje se čovjek plaši. U tom dijelu spilje, pri silazu prije ovog curka, a na sjevernoj (t. j. pri silazu desnoj) strani također je nadolazila voda, koja izgrađuje preko napadalih blokova kamenja bijelu navlaku travertina, praveći tako na strmini spiljskog tla bijelu okamenjenu kaskadu.

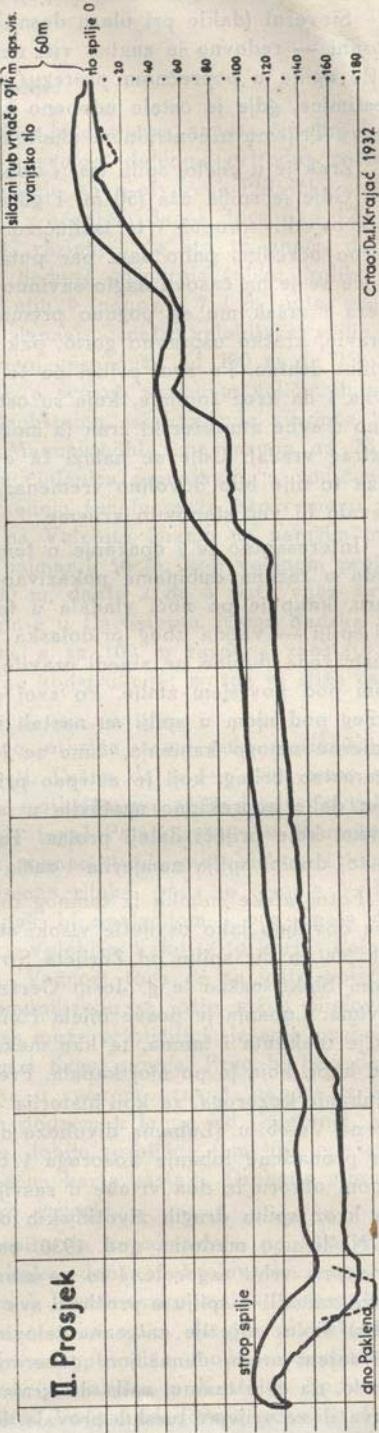
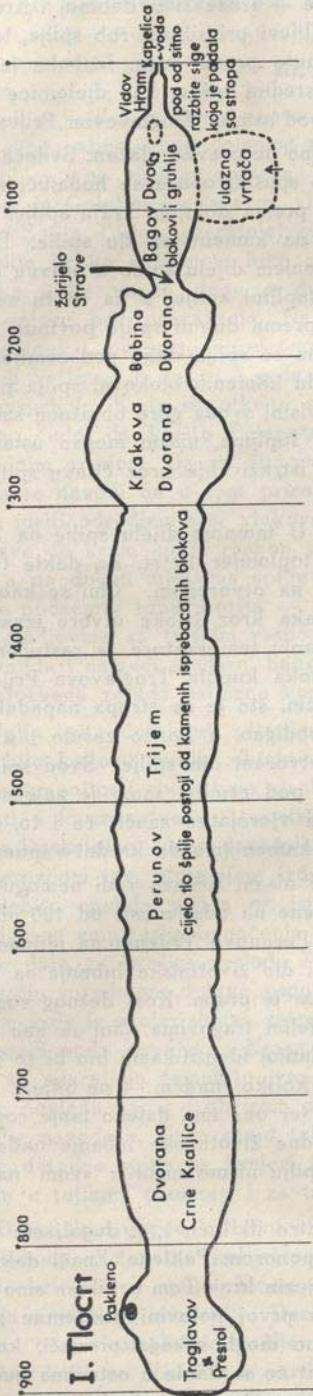
Pred današnjim krajem spilje Perunov Trijem ponovo se proširuje u ogromnu najmanje oko 150 m dugu ogromnu dvoranu široku 75 do 100 metara. Na spomen i danas u području Južnog Velebita žive tradicije na Crnu Kraljicu krstio sam te podzemne prostorije Dvoranom Crne Kraljice. To je pretposljednja dvorana.

Na njenom donjem kraju podzemno korito spilje se suzuje i produbljuje. Tušina se osjeća još glušom. Na lijevo, dakle južno, diže se čitav briješ, koji će od dna desnog (sjevernog) ponora biti visok oko 60 do 80 metara. Na sjevernom kraju kao preko morene spušta se lijevkasti ponor, u koji opet utječe podzemna voda, obavijajući ogromne kamene blokove u ponoru jošte posve mekanim travertinom. Nad lijevkom je visoki kao gotski svod u ogromnom izdubku sa jednim visokim stupom u zadku. Nad sve to digao se je ogromni kupolasti svod spilje sa ukupnim rasponom od sigurno 100 metara. Ovu posljednju više ovalnu dvoranu sa visokom kupolom i brdom pod njom krstio sam: Prijestolom Troglava, a ponor uz sjeverni rub: Paklenom. Slično Troglav (Triglav) i Pakleno (Peklo) i u našim gorama uvijek zajedno dolaze prema prastaroj narodnoj mitologiji. Prema skrajnjem zapadnom kraju spilje briješ se Troglavova Prijestola spušta tvořeci donjim rubom kupole udubeni hodnik.

U tom hodniku ima otvor, u koji se je spustio Mile Sjauš, te je išao kojih tridesetak metara pod tlom spilje i izišao sjevernije uz zapadnu stijenu kupole opet natrag u spilju. Unutra je našao i ponor, u koji je bacio oveći kamen. Padanje tog kamenja u utrobi zemlje pod briješem strašno je ozvanjalo u ovom golemom podzemnom prostoru poput daleke tutnjeve topa. Očito su gluha tušina i golemi svod kupole pojačavali tutnjavu i davali utisak, kao da se i samo brdo trese. Dalnjeg prolaza u podzemni nastavak spilje nismo mogli naći.

Na dnu Paklena nalazili smo se prema barometru na oko 624 m nadmorske visine, a sa mogućom korekcijom radi nevremena najviše na oko 660 m. Godine 1932. našli smo u ovom najdonjem dijelu spilje prilično tragova svježeg padanja manjeg kamenja sa stropa do po prilici veličine ljudske glave. Vidi se trag, gdje je takav kamen udario na tlu o kameni blok te kako se kamenom iverje od njega u okrug raspršilo. God. 1930. za posljednjeg boravka u tom dijelu spilje nije mi to u

SPILJA VRTLINA

oči palo. Mi međutim nismo doživili nikakvog niti najmanjeg padanja kamenja sa stropa kroz 2 dana, što smo u spilji boravili, ma da je vani curila kiša.

Sjeverni (dakle pri ulazu desni) rub spilje — izuzevši u Babinoj i Krakovoj dvorani — redovno je znatno viši nego južni (lijevi pri silazu) rub spilje, tako te je tlo spilje u poprečnom prorezu strmo nagnuto prema jugu. Iznimka je samo mjestimice, gdje je ostalo udubeno korito po sredini spilje, kao djelomice u Perunovu Trijemu u centralnom dijelu spilje, te pod samim Troglavovim Prijestolom.

Zrak je u cijeloj spilji čist i dobar, relativno ne preveć vlažan. Svićeća lijepo gori. Gdje je spilja uža (50 m) i gdje se naglo spušta, opaža se hodaјući spiljom dosta osjetljiv propuh i to isključivo u smjeru prema dolnjem kraju spilje. Da to sigurno odredim, palio sam par puta svijeću na kamenu na tlu spilje. Plamen svijeće se je na časove naglo savinuo prema donjem dijelu spilje u pravcu njenog smjera i vršak mu se pognuo prema donjoj šupljini spilje, a na to bi se opet uspravio, kratko uspravno gorio, pak se opet prema dubini spilje povinuo i tako povinut drhtao. Po svoj prilici će to značiti, da se spilja dalje pod zemljom nastavlja i da kroz šupljine, koje su ostale između kamenih blokova, spilja povlači trajno u sebe atmosferski zrak (a možda ga u visini svoda gore obratnim smjerom i natrag vraća). Gdje se nalazi ta eventualna šupljina, nisam mogao ustanoviti, jer za to nije bilo dovoljno vremena. Samo to istraživanje kroz čitavu spilju zahtjevalo bi već stanovito vrijeme.

Interesantno je i opažanje o temperaturi. U tamnom dijelu spilje na 2 ili 3 mesta u raznim dubinama pokazivao nam je toplomjer 10 st. R., dakle temperaturu, kako je po noći vladala u to vrijeme na otvorenom. Čini se kao da u ovoj spilji — valjda zbog pridolaska novog zraka kroz široke otvore izvana — do istražene dubine ne slijedi pravilo o povećanju temperature sa rastućom dubinom pod površjem zmlje. Po svoj prilici visoka kupola Troglavova Prijestola i brijeđ pod njom u spilji su nastali na taj način, što je sa stropu napadalo nerazmjerno mnogo kamenja, čime se je strop podigao, a korito zasulo i u njem je narastao brijeđ, koji je zatrpan prije toga otvoreni dio spilje. Svod spilje se naime dalje neprekidno nastavlja u istoj širini pod zemljom, samo je zatrpan kamenjem, koje prijeći daljni prolaz. Ta činjenica vjerojatno značit će i to, da se je u toj dubini spilja namjerila i zašla u mekši kamen (možda kredni vapnenac?).

Fotografske snimke iz tamnog dijela spilje nisam uzimao radi nemogućnosti da se dovoljno jako osvijetle visoki strop i stijene na udaljenosti od 100 metara. Kojih 500 m niz spilju od Ždrijela Strave, a u Perunovu Trijemu na jednom kamenom bloku našao je g. Josip Geržanić gornji dio životinjske lubanje sa jakim rogovima. Lubanja je posve bijela i čista, kao da je prana. Kost desnog roga pri vrhu je uleknuta i tamna, te kao mekana sa bijelim tragovima. Čini se kao da je to od kapi, koja je po njoj kapala. Prema dosadanjoj identifikaciji bio bi to gornji dio lubanje kozoroga, za koji historija — barem koliko znadem — ne bilježi, da je živio na Velebitu. (Lubanja divokozne očito nije, jer ona ima daleko tanje robove). Osim pronadene lubanje kozoroga i ostatka jedne životinjske lubanje nađene u ulaznom otvoru iz dna vrtače u rasvjetljenu spilju nismo našli u svom naglom hodu kroz spilju drugih životinjskih ostataka.

Našli smo međutim god. 1930. ostataka vatre ili luči, t. j. dugoljaste šipke jelovine na vrhu zagorele, i to na moreni nad ponorom Paklena. Znači dakle da su ljudi zalazili u spilju u prošlosti sve do pod njezin kraj. Tom prilikom smo našli i jednu šipku svježije zatesane jelovine i to u prvoj polovini podzemne spilje. Ispitivanjem među današnjom generacijom nismo mogli nikoga pronaći, koji bi ustvrdio, da je u tamnoj spilji do kraja bio. Radit će se dakle o ostacima ljudskih tragova ili za vrijeme turskih provala, kada se je narod spasavao u spilje ili možda

od lovaca u starijim generacijama, koji su na gvožđe lovili, pa da im je zvjerka sa gvožđem pobegla u spilju, te su pošli tražiti svoja gvožđa. To je tumačenje, koje je dao kao najvjerojatnije g. Mile Sjauš.

III. Važnost spilje.

Spilja, koliko je danas pristupačna, svojom je dužinom, napose širinom i visinom svog jedinstvenog golemog svoda, pa i svojom dubinom prirodna znamenitost objektivno visokog stepena. Tko je posjetio novo otvorene Plitvičke spilje, od kojih je Golubnjača sa svim vijuganjem i vraćanjem danas duga oko 120 m, a Crna Spilja (Vile Jezerkinje) oko 100 m, razumjet će što to znači, da je ova spilja široka u jednom luku svoda bez ijednog potpornja toliko, koliko su Plitvičke spilje uopće duge, a duža je od njih 9 odnosno 7 i $\frac{1}{4}$ puta sve u istom smjeru bez povraćanja. Najduže do danas poznate velebitske spilje (u Vel. Paklenici), po samo aproksimativnoj ocjeni, nisu duže od 200 m do 250 m; dakle ih Vrtlina i u dužini 4 puta nadmašuje, a svojom ukupnom veličinom potpuno zasjenjuje. Kada su otkrite spilje u Dachsteinu, istaknuto je sveopće kao prirodno čudo, da korito Palaeotraun-e u Mammutöhle ima raspon od 25 m pod jednim svodom. Da se čitaocu može ta činjenica predstaviti, u vodičima i opisima se navodi da u tom prirodnom kamenom tunelu može istovremeno paralelno juriti određen broj vlakova. Ovdje na Velebitu imamo na najužim mjestima sve do kraja spilje raspon svoda od najmanje 50 m, koji većinom prelazi 75 m, a na dugim mjestima spilje iznosi 100 m, dakle 2 do 4 puta veća širina nego je podzemni tunel korita — Palaeotraun-e u Dachsteinu. Nema ljudske kamenе gradjevine sa tolikim rasponom svoda, a sa 100 m raspona zaostaju za njom valjda i najveći moderni hangari željezne konstrukcije; možda ju stiže samo koja izložbena zgrada željezne konstrukcije.

Valja jošte dotaknuti pitanje: je li ovo otkriće samo puki kuriozitet ili je od bilo kakove dublike objektivne važnosti. Držim da je — osim same prirodne znamenitosti objektivno visokog reda — otkriće ove spilje i od vrlo velike važnosti, i to znanstvene i turističke. Ako je tunel Palaeotraun-e u Mamutovoј spilji u Dachsteinu, kako današnja geološka znanost tvrdi, mehaničkom i kemijском erozijom tzv. eforacijom izdubla podzemna rijeka, onda je i spilja Vrtlina na Velebitu nastala valjda na isti način, pak bi analogijom i ona imala dati prva sigurna empirijska tumačenja o nastanku Velebita, kako je to korito Palaeotraun-e dalo za krašku periodu Dachsteina. Važnost toga će se jošte pojačati, ako uspije suradnjom države uspostaviti komunikaciju sa jošte nižim dijelovima spilje, u koje je prolaz danas zatrpan. To nas može približiti i rješenju probelma podzemnih voda Hrvatskog Krasa, a po tom i Krasa uopće. Prvo bi bilo da se spilja sa aparatom temeljito izmjeri i ispita u svakom pravcu, napose u geološkom pogledu kao i s obzirom na moguću podzemnu faunu itd. Mjerenja, koja su ovdje navedena, služe samo toliko da se dobiju približna temeljna opažanja, dok se detaljno spilja ne izmjeri i o njoj točna karta sastavi. Dručice nije niti moguće u tolikom prostoru i za tako kratko vrijeme.

Turistički i uopće kulturni interes za spilju je izvan sumnje, pa ako se taj interes bude racionalno kultivirao onako, kako danas Čehoslovačka republika čini s obzirom na spilje Moravskog Krasa i Domānovsku spilju, a republika Austrija s obzirom na spilje Dachsteina, može ova spilja da postane blagodat za čitav onaj siromašni kraj. Njen položaj je vrlo povoljan u odnosu prema planinarskoj kući na Visočici i parobrodarskom pristaništu u Krušcici. Spilja leži na crti: Vrh Visočice — pristanište Krušcica. Zračna udaljenost od vrha Viso-

čice do ulazne vrata za spilju Vrtilnu iznosi oko 4.5 km. Zračna udaljenost od ulazne vrata do pristaništa Kruščica iznosi oko 5.3 km. Dakle nekako upravo nad polovinom udaljenosti od najbližeg morskog pristaništa do planinarske kuće na Visočici i to bliže Visočici. Istdobno onda vodi najkraći put od Visočice do najbližeg morskog pristaništa sa zračnom udaljenosti od nešto ispod 10 km od vrha Visočice do pristaništa. Tu se otvaraju lijepe mogućnosti turističkog razvoja na smjeru: Gospić — Visočica — Vrtilna — Primorje, pri čem crta Visočica — Vrtilna — Primorje predstavlja najkraću moguću liniju sa Visočice do najbližeg morskog pristaništa. To je jošte pojačano, kada se uvaži da u primorskom području ima više spilja, od kojih je Reljina Peć ležeći u istom pravcu vrlo lijepa i interesantna, pa kada se nadalje uzme u obzir da se u neposrednoj blizini nalazi također vrlo interesantno područje Stapa.

Program za potpuno otvorene spilje Vrtline sastojao bi od putogradnje i rasvjete same spilje. Pješki putovi iz Kruščice do Vrtilne prilične su domaće staze i ako naporne, koje bi valjalo mjestimice ispraviti. Od Vrtilne do planinarske kuće na Visočici treba najkraći domaći put popraviti. Taj put ide po prilici mimo brojnih izvora žive vode počevši od same Vidove vode u Vrtilni i to dalje do vode na Cipalima, mimo gorskog izvora Korana, mimo izvora Pištet, mimo vode u Dolcu Omarljivom te nedaleko bunara u Jezerini i konačno je samo Ivino Vrelo na Visočici.

Glede same spilje valja lagano prohodnom učiniti silaznu stijenu na ulaznoj vratači Vrtilne te izraditi putić u svjetlom dijelu spilje. U tamnom dijelu spilje valja pri silazu lijevim (južnim) rubom spilje izraditi putić duž cijelog lijevog ruba spilje, tako da na današnjem donjem kraju spilje putić obilazi Troglavov Prijestol i da se vraća natrag uzlazno čitavim sjevernim rubom spilje. Na taj će način posjetnici cijelu spilju vidjeti, a osigurani su, da ih uz rub spilje, gdje svod tek počinje, ne može iznenaditi nikakav pad kamena. Takav putić imao bi jošte i tu prednost da bi najpovoljnije pružao sve vidike na sve dijelove spilje s obje strane, t. j. sa sjeverne više strane i sa južne niže strane spilje i to kako na svod tako i na pod, a tako i na cijelu širinu i dužinu spilje.

Pretpostava je dakako, da se instaliraju jake električne svjetiljke po spilji na takvima položajima, da su podobne potpuno rasvjetliti odnosni dio spilje, a da se sa putića mogu po volji upaliti. U tu svrhu valja u spilji instalirati benzinski motor sa dinamom, kako je to učinjeno na Plitvicama u spilji Vile Jezerkinje, što je skopčano s nemalim troškom. Nadalje valja silaz po ulaznoj stijeni vratače tako udesiti, da se može silaziti samo kroz vrata, koja bi se na početku silaza sačradila i koja bi bila ključem zatvorena ili slično, kako je i na Plitvicama učinjeno. Plitvičke spilje je već u prvoj godini instalacije električne rasvjete posjetilo navodno preko 3000 ljudi. Da Vrtilnu posjeti iz početka u tom slučaju samo 300 ljudi, to bi po Din 10 ulaznine bacilo već prvih godina, što je vjerojatno, godišnje Din 3.000, t. j. platila bi čuvara za ljetnih mjeseci i jedan dio amortizacije investiranog kapitala. U tu svrhu trebat će uspostaviti i normalnu plovidbu južnovelebitskom obalom, kakva je bila pred tridesetak godina. Danas čini se da se za ovaj zapušteni i siromašni kraj nitko suviše ne stara, jer da tko o njem vodi brigu, ne bi se moglo dogoditi, da na pr. iz Senja do Tribnja ili iz Karlobaga do Tribnja za 88 km obale iz Senja, a za 30 km obale od Karlobaga treba danas vožnja parobrodom Jadranske plovidbe u 20. stoljeću kroz 2 dana sa vrlo nedobnjim spavanjem u gradu Pagu, jer parobrod ide dalje u 4 sata u jutro, pa u Pagu valja u hotelu ustajati u 3 sata u jutro.

Moja jednostavna oprema za spilju osim aparata, špage i konopa (koji nije u Vrtilni rabio osim za mjerjenje) sastojala se od 3 mala električna reflektora sa

dvadesetak džepnih baterija rezerve, desetak žarulja rezerve, dvije planinarske svjetiljke na svijeću sa dosta žigica i dvadesetak metara magnezijeva traka. Tko hoće može mirno spavati u suhoj Vidovoj Kapelici u samoj spilji, ili ako voli na površini zemlje, tada može spavati oko 200 metara niže u stanovima ljudi, napose kod g. Mile Sjauša, suistražitelja spilje.

IV. Poredbe sa nekim alpinskim spiljama.

Najveća dvorana glasovitih Dachsteinskih spilja »Dom Kralja Artusa« (König Artus Dom) u Rieseneishöhle kod Obertrauna zaostaje po svojim ukupnim dimenzijama na pr. za Dvoranom Crne Kraljice ili Krakovom u Vrtlini, ma da su prema opisu slične. Širinu »König Artus Dom«-a uzima oficijelni austr. vodič¹ sa 65 m, a visinu 5—10 m. U Vrtlini će se raditi o približno istim ili neznatno manjim dužinama dvorane, ali o većim širinama (do 100 m) i u prosjeku znatno većim visinama svoda. Poradi toga će i Dvorane Crne Kraljice i Krakova biti i prostorno nešto veće od »König Artus Doma«, koji prema vodiču zaprema 5.600 m² pod jedinstvenim svodom bez potpornja, pa će u Vrtlini i svod radi većeg raspona biti jošte veći i pokrivati će jošte veći podzemni prostor jedinstveno i u jednom zamahu svoda. Tlo je u cijeloj Vrtlini onakovo, kakovo je u većem dijelu »König Artus Doma«, t. j. sa svoda napadali su veći ili manji blokovi kamenja.

O kamenim blokovima, koji su sa svoda napadali u »König Artus Domu«, tvrdi isti vodič, da »neki od njih imaju gotovo pustolovne dimenzije. Uz visinu od 5 m pokazuju opseg od 16 m. Njihova masa se procjenjuje sa 80—100 m³ i sa čudenjem se doznaće težina ovih giganta, koja bi imala iznositi do 400 tona te bi za njihov prevoz trebalo 30—40 običnih željezničkih vagona (str. 30.). Slično vrijedi i za blokove u Vrtlini, što su napadali pod donji kraj spilje napose na Troglavovu Prijestolu i u Paklenom.

Drugi oficijelni austr. vodič o drugoj Mamutovoj spilji u Dachsteinu² opisujući korito Palaeotraun-e (koje u prosjeku nije niti polovinom toliko široko kao Perunov Trijem u Vrtlini, a u ravnoj crti ne će do danas biti ni toliko dug, a valjda je podjednake visine, dok će u dijelovima Perunov Trijem biti i viši) opaža doslovce: »Preko svake mjere djeluje i neshvatljivo je ono, što sada dolazi. Našem jeziku manjka snaga izražaja za ove mjere. Kao da je na risačoj daski arhitekta nacrtan i kao da ga je golema ruka salila u betonske forme, proteže se nadmoćni bačvasti svod Palaeotraun-e unutar u brije...« (str. 19.).

Vrtlina ide relativno znatno dublje pod zemlju od Dachsteinskih spilja, računajući od ulazne površine. Dachsteinske spilje leže u znatno višoj aps. visini i zato Vrtlina (ležeći valjda između oko 850 do 650 m aps. vis., nema leda ni ledenih tvorevina u sebi (barem ljeti nema — kako to na pr. ima Eisriesenhöhle u Dachsteinu). Dachsteinske su spilje poradi svoje veće razgranatosti dakako znatno duže, nego je danas pristupni dio gornje i donje Vrtline, koja nema (dosada poznatih) pokrajnjih grana.

Kakve utiske može čovjek da primi, pogotovo pri prvim silazima u viečnu noć kamenog brijebla bliže utrobi zemlje, a verući se i penjući se naporno, silazeći oprezno i preskakujući šupljine između gromadnog kamenja velikih, većih i golemih kamenih blokova pod površinom zemlje, pod slabom rasvjetom ručne svjetiljke, a sve to pod još golemijim tamnim kamenim svodom, koji visi nad

¹ Dr. R. Saar: Die Dachstein-Riesenhöhle III. Aufl. Österreichische Höhlenführer Bd I. Wien 1922. Österr. Staatsdruckerei.

² Dr. R. Saar: Die Dachstein-Mamuthöhle II. Aufl. Österreichische Höhlenführer Bd II. Wien 1922. Österr. Staatsdruckerei.

glavom umjesto zvjezdanog nebeskog svoda, — o tom neka posluži opis Eugena Berra u raspravi »Das Geldloch im Oetker« u »Zeitschrift des D. u Ö. Alpenvereins, Jahrg. 1902., str. 125. doslovce: »... čini se naprsto beskrajno penjanje i silaženje po golemin blokovima, koji i suviše otvoreno govore, što ovdje mora da se događa za vrijeme potresa. Smilujte se nebesa nesretniku, koji se u ovim prostorijama nalazi u vrijeme takove katastrofe! Sigurna mu je doduše brza smrt, jer nema izgleda, da će biti samo zasut i da će lagano propadati s obzirom na sastav ovog svoda, pod kojim se ima osjećaj kao da se satovima hoda ispod jednog jedinog ogromnog Damoklova mača. Kako su tek veličanstvene morale biti ove prostorije prije urušenja, koje se je moralno dogoditi u davnini, a koje je pod sobom pokopalo i sigaste tvorevine, ako ih je bilo i vjerojatno mnogo drugoga jošte k tome...«

U Vrtlini (u Perunovu Trijemu) sa stropa pali do metar i pol dugi uski kao snijeg bijeli komadi kalcita sa 2 do 3 kratka debela smogora na svakom svjedoče: da i iza ogromnog urušenja cijelog sloja svoda u nekoj geološkoj periodi i u novije doba padaju sigaste tvorevine sa stropa baš tako, kako u okolini Troglavova Prijestola i Paklena padaju pojedini kamečci.

I u Vrtlini sva veličina spilje i ogromni kameni svod odnosno na donjem kraju kamena kupola nad glavom u mraku podzemlja dolazi čovjeku jasno do spoznaje kao i u Dachsteinskim spiljama — kada na pr. stoji na moreni nad Paklenom, pa vidi povrh sebe visoko, kao u zraku, malu svjetlu točku, koja se miče, t. j. električnu svjetiljku sudruga, koji se kreće pod vrhom spiljskog brijege na Troglavovu Prijestolu, a istodobno u crnom mraku gotovo ravno pod svojim nogama vidi isto takovo sitno svjetalce, koje u krugu rasvjetljuje par metara udubine u dnu ponora Paklena, a sve to pod jednim te istim kamenim svodom. To se ne da radi golemin dimenzija niti fotografirati, niti ispravno prikazati, nego se mora doživiti, gledati i iskusiti, da čovjek dobije pravi utisak o golemosti ovog našeg domaćeg podzemnog svijeta.

ING. JOSIP NEUMAN:

ZAGREB.

PLANINARSKA KUĆA NA RISNJAKU

Prekrasan pogled na Mali i Veliki Risnjak pruža se putniku iz vlaka na pruzi Zagreb—Sušak tik kod stanice Sušice, koja leži između Skrada i Delnice. Ni s jednog drugog mjesta ne prikazuje se greben Risnjaka u tako dugom i cjelovitom pravcu: prema horizontu jasno omedeni gorski lanac između dvije impozantne gole kamenite glavice — na jugu Mali, na sjeveru Veliki Risnjak. Sa toga mjesta gledan taj greben izgleda poput dugog gotovo horizontalnog sedla između dvije krajnje glavice poradi vertikalne projekcije bezbroja bogato raščlanjenih stijena i tornjeva, što čine Risnjacki masiv. Usred ovog prividnog sedla ističe se jasno i slikovito prostim okom vidljiva nova planinarska kuća H. P. D-a na Risnjaku.

Na gotovo vodoravnoj visoravni 100 m ispod samog vrha Risnjaka s otvorenim pogledom na istok i zapad u visini, gdje vlada pusta golet, sagradena je od risnjačkog kamenja vapnenca Planinarska kuća. Sazidana poput susjednih stijena i litica, iste boje i iz istog materijala, čini se, kao da je ondje izrasla. Nije bilo lako graditi na tom mjestu: moralo se utrošiti mnogo truda, muke i novaca, da se oživotvoriti davno željena i snovana misao Hrvatskoga Planinarskoga Društva, da ova najljepša planina Gorskog Kotara dobije dostojan planinarski dom. H. P. D. je prije i pod kraj svjetskoga rata dva puta dobilo od vlastelinstva

knezova Thurn-Taxis dozvolu za gradnju takove kuće pod Risnjakom, i to g. 1914. za sklonište kraj lugarske kolibe u Smrekovcu uz zakup na 10 godina; ali je tada gradnju omeo svjetski rat, a drugi put g. 1917. na čistini uz Janjičarski vrh s pogledom na vrh Risnjaka kraj puta između Smrekovca i Medveđih Vrata uz zakup na 15 godina. Tada je izvedenje gradnje odgođeno poglavito radi pomanjkanja građevne glavnice. Za drugu veću zgradu, za koju je nacrte s troškovnikom izradio društveni odbornik graditelj g. Stjepan Uršić, izdalo je kotarsko poglavarstvo u Delnicama građevnu dozvolu.

Poslije rata razvilo se kod nas planinarstvo u tolikom opsegu, da je društveni život počeo ključati novim životom. Pritjecale su znatne nove snage, koje su pod novim prilikama stvarale mogućnost za opsežan i plodonosan rad. Počeli su se izgradivati novi planinski putovi, graditi kolibe, skloništa i planinarske kuće.

Zavjetna misao H. P. D-a mogla se konačno oživotvoriti. Odbornik središnjice Ing. J. Neumann izradio je međutim nove nacrte, pa kad su se isti prihvatali, pošlo se je u srpnju 1930. izabrati gradilište na Risnjaku. Na prijedlog sušačke podružnice izaslanici središnjeg odbora na čelu sa predsjednikom J. Pasarićem i podružnica »Velebit« na Sušaku, »Martinščak« u Karlovcu i »Jelenc« iz Gerova izabraše mjesto za platou između Malog i Velikog Risnjaka 100 m ispod vrha.

Tom zgodom napominjemo, da postoji specijalke, na kojima je vrh Maloga Risnjaka pogrešno označen. Risnjački masiv čine tri samostalna vrha, od kojih je srednji najviši kotiran sa 1.528 m, sjeveroistočno od njega nalazi se vrh kotiran sa 1.428 m i u nekim kartama krivo imenovan Mali Risnjak; dok je južni vrh sa kotom 1.446 m uopće bez naziva, što je neispravno, jer se upravo kota 1.446 m zove Mali Risnjak, kako je u korigiranim specijalkama i imenovan. Ova korekcija je ispravna, jer i tamošnji narod južni viši vrh zove Mali Risnjak.

Odlučno za izbor mjesta bilo je, što taj plato od oko 900 m² čini krasni pretprostor oko kuće, pristupačan je bez gubitka vremena sa sviju putova, koji vode na Risnjak; čini dakle raskrsće i nalazi se samo 100 m ispod vrha i zaštićen je sa sjevera strmim stijenama Velikoga, a sa juga Malim Risnjakom. Prama istoku i zapadu vidik je otvoren i obuhvaća Veliku i Malu Kapelu, Bijele Stijene, Velebit, naše divno more sa bezbroj otoka, veliki dio Gorskog Kotara, Hrvatski Snježnik, Obruč, Kranjski Snježnik itd.

Ovako smještena kuća može postati važan čimbenik za razvitak planinarstva u Gorskom Kotaru. Dosada se radi velike udaljenosti željezničkih stanica do podnožja Risnjaka moglo samo kratko vrijeme proboraviti na samom vrhu i odmah požuriti povratak u nizinu. Odvažniji planinari hitali su na noćenje u Segine, Platak, Gerovo, Crni Lug, Mrzlu Vodicu, Lokve i Fužinu, da onda drugi dan nastave uspone na naš Snježnik, Jelenc, Kamenjak, Obruč ili do izvora Kupe.

Izgradnjom planinarske kuće sve je to postalo pristupačnije, ugodnije i što je glavno, planinar moći će se naužiti do mile volje i zimi i ljeti krasnog vidika, zraka i sunca na vrhu Risnjaka bez bojazni za noćenje. Koliki je to užitak, znamo svi, kojima je ostao nezaboravan jedinstveni grandiozni vidik sa gole i razdrte kamenite glavice Velikog Risnjaka, koja dominira cijelim ovim krajem. Blistavo bijeli vapnenac čunastih vrhova Hrv. Snježnika, Obruča i Kranjskog Snježnika kao da su izrasli iz gustih i tamnih prašuma, koje ih okružuju dokle oko dopire, ispresjećane sočnim travnicima; a sve to pomalo prelazi u žilavosikarje klekovine, koja se u borbi za opstanak penje do podnožja strmih i golih kamenih stijena tražeći u njenim pukotinama mesta za svoj život. Dalje na zapadu i jugozapadu gorda Učka, kojoj se na podnožju bliješte u čarobnoj ljepoti Opatija, Lovran, Ika, Ičići i cijela izgubljena Kastavština, štono sa Istrom poput velike luke obuhvaćaju more — naše divno Jadransko more — puno bezbroj otoka

i otočića, od kojih se najveći Krk pružio daleko i snažno na obranu Hrvatskog Primorja.

Za jake plime vidiš kako udaraju valovi o obale, kako se lome i raspršuju, a srebrnasta pjena valovito prelazi u čistu i mirnu pučinu ispresijecana samo kadi-kad kojom jedrilicom ili parobrodom. Dalje na jug i jugaštok pogled obuhvaća cijeli Velebit, Veliku i Malu Kapelu, Bijele i Samarske stijene, Gorski Kotar, u kojem jasno vidimo Ličko polje sa Bitorajem, Viševicom i Medvedak, omiljelo izletište u rano proljeće radi znamenitog sunčanja na njegovom šiljastom vrhu s lijepim silazom u Crikvenicu. Vidi se naša znamenita alpa Klek, gdje će se vjerojatno doskora graditi planinarska kuća. Od sjevera prema istoku proteže se duboko zarezana dolina, obrubljena gustom šumom i strmim stijenama, kojom šumi brzica Kupa. Usred kamenite gromade ispod siromašnog gorskog sela Razloge stvorilo se malo jezerce u dubokoj dragi, kojoj se pločasto kamenito dno ruši u tamno modri ponor, iz kojega izvire Kupa, nastavljajući svoj bistri gorski tok do slikovitog mjeseta Kupari, gdje prima preko bezbroj šumnih slapova svoj prije poronuli rukav i dalje hrli preko kamenja uz glasan žubor prema Osilnici. Krasna je to proljetna ili jesenska šetnja iz Crnog Luga preko Biljevine duž Kupe do Osilnice, odakle se može autobusom za 25 dinara preko Broda na Kupi u Delnice. U omiljenom i ubavom ljetovalištu Brodu na Kupi nalazi se radi svoje skladnosti i stilski veoma pristalog talijanskog krovišta arhitektonski zanimljiva zgrada, danas vlasništvo šumarije Thurn i Taxis. Bila je nekoć vlasništvo knezova Frankopana, pa još i danas vidimo dobro uščuvane puškarnice i visoko nad ulazom karakterističan otvor za bacanje vruće smole i ulja.

Zanimljiva su i istraživanja prof. M. Šenoe, da zapravo izvor Kupe čini ponornica Malo Voda, koja kraj Crnog Luga ponire, o čemu se osvjeđočio pokušima sa piljevinom i svoja znanstvena proučavanja saopćio u Jugoslavenskoj akademiji. Kupa izvire iz Risnjačkog masiva, koji u visinskom pravcu spram Gornjeg Jelenja čini s obzirom na oborine razmede.

Za uspone na Risnjak na pruzi Zagreb—Meja dolaze u glavnom u obzir željezničke stanice Delnice, Lokve, Fužina i Meja. Poznato je, da je iz Delnica najugodniji pristup preko Crnoga Luga, koji se osobito preporučuje ljeti, jer vodi gotovo cijelo vrijeme kroz gustu bukovu šumu i izvrsnom izvedenom stazom mimo Smrekovca na Torbarovu livadu, a odavle strmim putem na vrh ili novo izvedenim lijevim odvojkom iznad livade do kuće i onda na vrh. Cijeli put od Crnog Luga do vrha traje 3 i pol sata i dobro je markiran, a od Delnica do Crnog Luga preko šume oko 2 i pol sata. Iz Lokava vodi cesta u Mrzlu Vodicu. To ubavo planinsko mjesto je glasovito, jer je na drugom mjestu u cijeloj državi, što se tiče oborina. To je i razlogom, da se je radi bogatih travnika moglo u njem, stočarstvo dovinuti do tako zamašne visine, da je osnovana planinska stočna stanica i mljekarska zadruga, koja svojim mlijekom, izvrsnim sirom i maslacem snabdijeva Sušak i veliki dio našeg Primorja. Iz Mrzle Vodice vode tri variente na Risnjak: prva vodi preko Zelina i traje 4 sata i nije podesna, jer se mnogo vremena gubi stalnim spuštanjem i dizanjem. Druga vodi kroz Suhu Rječinu i traje 3 i pol sata; to je veoma ugodan i možda najljepši pristup na Risnjak. Dobro je krenuti rano u jutro ili podvečer, jer je prva trećina puta izložena suncu. Put vodi cestom kraj zgrade gospodarske stočne stanice, dalje cestom mimo desne markacije, koja vodi na Tisovac i Zelin, pa dalje do druge markacije između kuća u Suho korito, odakle se lagano diže do strme livade. U prvoj trećini puta nalazi se lijevo kraj staze izvrstan izvor hladne vode, kojom se ovdje valja snabdijeti, jer je dalje više nema. Spomenuta livada svršava bukovom šumom, kroz koju se put stalno uspinje presijecan od vremena do vremena zaravanjcima i vodi dalje preko male

Foto: J. Kahn

TRESKAVICA: LUPOČ (1.776 M) SA SPASOVACOM

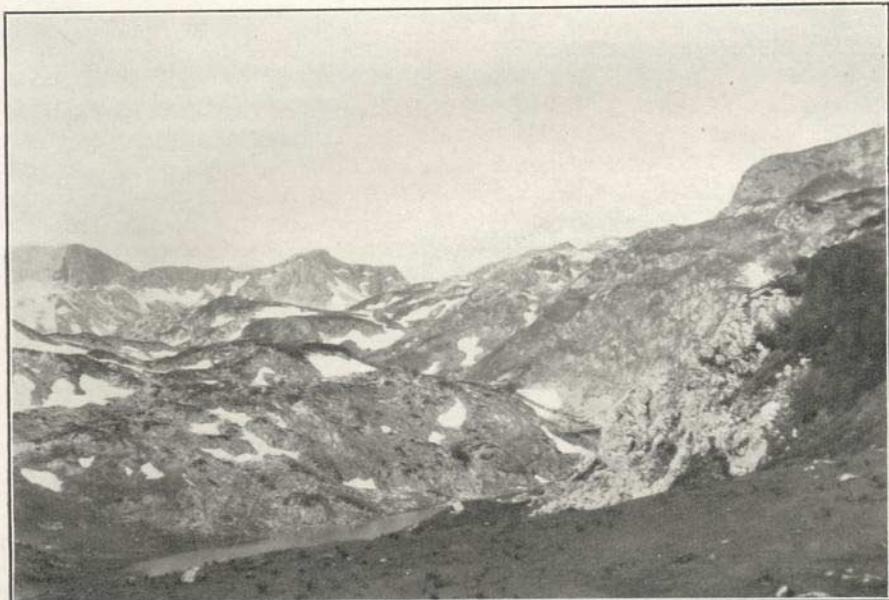

Foto: J. Kahn

TRESKAVICA: VELIKO JEZERO

Foto: Dr. Kušan

CRNA GORA: MAGLIĆ SA VLASULJE

Foto: Dr. Kušan

CRNA GORA: ŠIROKO VRELO POD KUKOM

livade kroz šumu, dok ne izbijemo na cestu Gornje Jelenje—Lazac. Cestom dalje do raskršća, koje narod zove Vilje, i odavle dalje desno strmom starom rimskom cestom na Medveda Vrata, koja tvore veliki kameni blokovi, pa sa horizontalnim slojevima izgledaju poput ogromnog prijestolja. Dalje se na desno može starom cestom obilaznim putem pokraj Smrekovca, gdje se sastaje prije opisani put iz Crnog Luga. Zanimljivije je i ljepe nastaviti putem, koji na lijevo vodi između kamenih blokova na Medvjedim Vratima (markirano) stazom preko Malog Risnjaka. Taj put vodi najprije kroz rijetku bukovu šumu, koja postaje sve rijeda, pa onda strmo gore među razbacanim kamenim gromadama do ispod samih okomitih stijena, pa na njih i dalje uskim prolazima po strmom boku do napetog veranja na sam greben i dalje uskim grebenom po vrhu Malog Risnjaka, odakle prvi put vidimo kuću na susjednom platou, na koji vodi dobro izvedena staza. Valja spomenuti osobiti vidik, koji se odavde pruža, i bogatu floru. Ni na jednom drugom mjestu nijesam vidio runolist u tolikoj množini kao na Malom Risnjaku. Bogato se rascvao u nevjerljativim količinama uz turski liljan i uz sitan alpski klinčac, poznat radi svog divnog mirisa.

Treću variantu čini uspon iz Gornjeg Jelenja, kuda se može dovesti kolima. To je najkraći i najlaglji pristup. Gotovo bez uspona vodi cesta u sjeni krasne šume do pod Medveda Vrata, a odavle dalje kao pod drugom varijantom. Do Gornjeg Jelenja za dobre je pješake zgodan prilaz sa stanice Meje, koji ide po cesti i dovre traje 1 i pol do 2 sata.

Svi su ti putovi dobro markirani i sastaju se na platou pred kućom, odakle vodi kratak (15 minuta) i planinarski veoma zanimljiv put na sam vrh, koji se ispod samoga vrha sastaje sa starim silazom na Lazac, Platak, Šegine i Gerovo.

Sve te puteve karakteriše manje ili više dugi potez laganog uspona do pred samu srednju kamenitu gromadu, na koju se uspinje strma staza, što je veoma otežalo gradnju. Sav za gradnju potrebnii materijal morao se dovesti kolima do mjesta zvano Vilje, a odavle bosanskim konjima ili na ledima radnika na gradilište. Osobite poteškoće pravio je prenos greda za stropove i krovište. Valja imati na umu, da se za svaki čavao, na koji se eventualno zaboravilo, a bio je potreban, moralo silaziti čak do željezničke stanice.

Kuća je sagradjena iz kamena, koji se lomio na licu mjesta, vapno se palilo ispod samog vrha, a drvo sjecklo mnogo niže prije godinu dana. Stolarija se izradila u našoj kući na Gornjem Jelenju, koja je ujedno služila kao središnja sabirna točka za sav željeznicom dobavljeni materijal. Organizacija posla morala je biti do sitnice točna, a dobava pravovremena, ako se htjelo izbjegći zastoju i čekanju i nepotrebnim troškovima. Poduzetnik Marko Vukelić morao je često i dva puta dnevno silaziti u Mrzlu Vodicu ili Jelenje, da nabavi prijeko potrebne stvari.

Veličina kuće je 12.45 m na 10.35 m. Sastoji se od prizemlja i potkrovla. Pokrivena je šindrom, jer se može na licu mjesta izraditi, a osim toga daje ovaj pokrov najbolju vodu za cisternu, koja je izvedena sa filterom od 8 m³ i rezervoarom od 25 m³. Krov je po mogućnosti što niži radi izloženosti buri. U prizemlju nalazi se preprostor sa drvenim stubama, koje vode u potkrovje, velika blagovaona, kuhinja, izba, soba opskrbnika i dva zahoda. U potkrovju nalaze se tri sobe i dvije veće skupne spavaone, jedna za planinare i druga za planinarke i jedan zahod. Pod prizemlja nalazi se 60 cm nad terenom, da unatoč pomnoj izolaciji ne bude izložen vlagi. Sve prostorije bit će grijane glinenim pećima i dovoljno rasvjetljene i zračne, a obložene su blanjanim jelovim daskama. Svi prozori providedeni su drvenim kapcima. U velikoj blagovaoni prizemlja ima velika glinena peć sa planinarskim kutom. Kuća je sagrađena tako, da može služiti namjenjenoj svrsi i zimi i ljeti, te će biti cijelu godinu stalno opskrbljena. Moralo se

voditi računa, da je kod nas zimski šport toliko uznapredovao, da se mora računati i sa znatnim zimskim posjetom. Sama Mrzla Vodica imade 90 organiziranih športaša, što je u glavnom zasluga g. Ing. Zdanovskoga, upravitelja stočne stanice. On je uspio uz mnoge svoje ostale reforme da tamošnji narod toliko oduševi za zimski šport, da se danas mlado i staro zimi služi skijama, ne samo za šport, već i kao normalnim zimskim prometalom za vrijeme tamošnjih obilatih snježnih prilika. Dobro poznate zimske športske priredbe u Delnicama sigurno će takodjer uplivati na zimski posjet.

Nadamo se, da će kuća na Risnjaku obilato poslužiti svojoj svrsi, da bude kroz cijelu godinu stjecište planinara i da nama svima omogući što izdašnije uživanje krasota Gorskih Kotara. Bude li tako, onda nisu bili uzaludni golemi napor i troškovi oko njenog podizanja.

SA VELEBITA

1. Dovršenje visinskega puta na Velebitu.

Po odobrenju Ministarstva Šuma i Ruda počela je g. 1930. šumarska direkcija na Sušaku po nacrtima i pod nadzorom g. ing. Ante Premužića izvoditi vrlo važan šumarsko-turistički projekt na Sjevernom i Srednjem Velebitu: novi visinski put od Oltara preko Zavižana, Rožanskih Kukova, Velikog Alana kraj Šatorine i Dabara do Oštarije nad Karlobagom. Ta oko 1.20—1.30 m široka, mjestimice u strme litice usječena uzdužna gorska staza u duljini od oko 57 km ima da služi u prvom redu šumarskim i drugim državnim interesima, s kojima se poklapaju i interesi našega narodnog planinarstva, koje je stvarni pionir turizma u tom visokom i teškom krškom terenu. Od toga cijelog uzdužnog poteza ostao je u prošloj godini neizgrađen samo malen dio na Sjevernom Velebitu, i to u duljini od 1.500 m od Gromovače (1.675 m) do Čepuraša u najtežem, ali i najinteresantnijem predjelu između Zavižana i Rožanskih Kukova, i drugi kratki dio između Dabara i Oštarija u Srednjem Velebitu. Ta dva odsječka imala su se dovršiti ove godine, da tako čitav put postane prohodan i uporabiv. Prva je staza detaljno mjestimice u stijene trasirana i pogoden posao sa radnicima još prošle godine (20 dinara po tekućem metru), ali je izvedenje bilo odgođeno sve do sredine kolovoza, jer spomenutoj direkciji nije ove godine bio doznačen kredit u tu svrhu, a Hrvatsko Planinarsko Društvo nije nikako moglo namaknuti svotu od Din 30.000 za dovršenje spomenute spojnica, jer je istodobno angažirano kod gradnje nove oveće planinarske kuće na Risnjaku. Tako je na žalost u ovoj ljetnoj sezoni ovaj visinski put ostao krnj i nedovršen, čime je onemoćeno konačno turističko otvorenje Rožanskih Kukova, toga alpinistički najtežeg i estetski najljepšeg područja na Velebitu. Ovakav put u krškim aps. visinama od 1.500—1.620 m neposredno nad morem odgovara alpskom putu od znatno veće visine, pa je u toliko interesantniji i objektivno privlačiviji sa turističkog i znanstvenog gledišta.

Dovršenje te staze od eminentne je važnosti po razvoj turizma u Hrvatskom Primorje i njegovim otocima. Napose otok Rab, kao stožer turizma u tom dijelu naše jadranske riviere, dobiva potpunim turističkim otvorenjem Velebita svoje komplemente za neprekidnu cijelogodišnju sezonom. Rab je naime udalje samo 2 km morem od Jablanca, odakle vodi cesta u dobrom stanju do Velikog Alana i dalje u Stirovaču, a uz put do čvorišta te visinske staze kod Mirova, gdje je sklonište H. P. D-a. Tako će se otvoriti za Rab proljetna, ljetna i jesenska izletišta

i zimska skijališta na Velebitu, a za čitavo Primorje lovišta na tetrijebe gluhanе, srnjake i medvjede.

Banska uprava Savske banovine uvažila je zamašaj ovoga projekta te je nedavno, kako doznaјemo, doznačila potreban doprinos za izgradnju gornjeg odsječka visinskog puta na Sjevernom Velebitu, čime će biti omogućeno, da se taj posao još ove jeseni dovrši. Uz to će i H. P. D. dati svoj prinos, da se mogu oba isječka staze dovršiti i cijeli visinski put posipati, očistiti i urediti, kako bi postao prohodan i uporabiv u ovoj jesenskoj i u ljetnoj sezoni buduće godine. Već sada mnogi planinari govore, da će do godine doći na Velebit, ako taj put bude potpuno izgrađen, a nema sumnje da će i strani turisti, koji već sada iz kupališta našega Primorja rado ulaziti na Velebit, činiti to u znatno većem broju, kada taj interesantni visinski put bude gotov.

2. Filmovanje na Velebitu.

Filmska ekspedicija Narodnog zdravljа iz Zagreba i Gospicā, boravila je 26. VII. o. g. u Krajačevoj kući H. P. D-a na Zavižanu s namjerom, da pravi filmske snimke na Sjevernom Velebitu. Provodič im je bio naš začasni član i potpredsjednik g. Dr. I. Krajač, koji je sutradan s njima krenuo novim visinskim putem prema Rossijevoj kolibi na Rožanskim Kukovima. A kako spojnica od 1 i pol km između Čepuraša i Gromovače u najtežem terenu nije još izgrađena, morali su se na tom dijelu puta uz veliki napor verati po stijenama, što je trajalo dva i pol sata. I na tom su putu pravili snimke. Drugog su dana snimali na Novotnjevku nad vrtačom Varnjače, i to zapadnu stijenu grebena Varnjače i nešto na Crikvinama. Nato su pošli u Stirovaču i na Dabre u Srednjem Velebitu, odkale su se povratili u Gospic, a nakon odmora krenuše na Južni Velebit, gdje im je g. Dr. I. Krajač svratio pažnju na ogromnu spilju Vrtlinu, o kojoj donosimo članak na drugom mjestu. Kao kinoglumci služili su dva mlada pratioca g. Krajača iz Senja, koji su se verali po kominima na Rožanskim Kukovima, nešto i g. Krajač, a na dva mesta i članovi naše podružnice iz Jastrebarskoga: jednom na polasku iz Krajačeve kuće, a drugi put, kada su se članovi sunčali na Jerković dolcu kod Rosijeve kolibe. Gornji film ima da bude kulturni film, koji će se davati u svim kinematografima po cijeloj Jugoslaviji, a bit će izrađen u rujnu. Eventualno će ići i u inozemstvo kao propagandni film. Sami Rožanski Kukovi zauzeli su oko 2 čina. Filmaši su izjavili, da bi bili u program uvrstili 8 dana samo za Rožanske Kukove, kad bi bili unaprijed znali, kakove vanredne ljepote oni kriju u sebi.

Izlet jastrebarske podružnice na Sjeverni Velebit.

Dne 25. VII. o. g. krenuše 14 članova naše jastrebarske podružnice »Plešivica«, kojima se pridružio jedan naš član iz Virovitice, noćnim vlakom do Vrhovina, a odanle autom u Otočac, gdje su pregledali mjesto. Ondje ih je čekao teretni auto, koji ih je za 360 dinara odvezao na Oltare; uz put su pregledali Švicko jezero i vodopade Gacke. Prvi su se dan uspeli do Krajačeve kuće na Zavižanu i na vrh Vučjaka (1.645 m) nad njom. Drugi su dan izveli uspon na Veliki Zavižan (1.677 m), a treći su dan pošli starim putem kraj Loma do Rossijeve kolibe na Rožanskim Kukovima i uspeli se na Zeleni Kuk, a mladež je poveo g. Dr. Krajač i na Novotnjev Kuk i nad vrtaču Varnjače. Četvrtoga su dana nastavili visinskim putem do Velikog Alana, odakle su se spustili u Jablanac. U Rossijevoj kući spavalo je njih 18 bez nosača, a u Krajačevoj kući oko 30 zajedno sa lugarima i nosačima. Planinare je na tom izletu pratilo lijepo vrijeme, te su se vratili kući zdravi i zadovoljni i ushićeni vanrednim ljepotama gordog Velebita.

RAD PODRUŽNICA H. P. D.-a

H. P. D. podružnica Ravna Gora u Varaždinu

držala je 13. III. o. g. svoju glavnu godišnju skupštinu pod predsjedanjem gosp. Krešimira Filića, koji se osvrnuo na društveni rad od postanka do danas i sjetio se vrijednog člana i odbornika pokojnog g. Rudolfa Kleinbergera. Tajnik g. Milčetić izvješće: U prošloj godini društvo je imalo 106 članova, a pretplatnika na »Hrv. Planinar« 6 i priredilo je 8 skupnih izleta, koji su većinom dobro uspjeli. U Pučkom sveučilištu održana su 3 propagandistička predavanja. Ove je godine osnovana i foto-sekcija, kojoj je pošlo za rukom pribaviti vlastite prostorije u zgradama gradskog kazališta. Iz izvještaja blagajnice gde E. Ljuštine izlazi, da je u prošloj godini uloženo za gradnju kuće na Ravnoj Gori D 18.363.88, od čega je sabrano D 10.404, a samo društvo dalo D 7.959.88 (u čemu su sadržani pripisani kamati u iznosu od D 3.584.88) pa da je na uložnoj knjižici u Općoj štedionici d. d. u svemu uloženo D 64.983.88 za fond gradnje te kuće. Članovi nadzornoga odbora gg. prof. Vladimir Deduš i Dragan Grims izvješćuju o urednom vođenju blagajne. Starom je odboru podijeljena odrešnica, pa je jednoglasno izabran novi odbor: predsjednik prof. Krešimir Filić, tajnik Dragan Grims, blagajnica Elza Ljuština; odbornici: prof. Vladimir Deduš i Josip Vojtehovski; nadzorni odbor: ing. Viktor Rogina, dir. Ante Reiner, maj. Miloš Ljuština. Pošto je foto-sekcija dobila prostorije, predlaže njezin pročelnik g. Reiner, da joj glavna skupština odobri kredit od D 5000 za uređenje tamne izbe, što glavna skupština jednoglasno prihvata.

Naknadno nam javljaju, da je društvo ove godine priredilo 3 skupna izleta, i to na Uskrsni ponедjeljak na Ravnu Goru i 10. IV. na Oštrc na Ivančici i preko Lobora na Budinčinu, a na Duhove na Plitvička Jezera. Izleti su dobro uspjeli, a na drugomu se pridružiše članovi posestrime u Ivancu. Foto-sekcija namjerava u jesen prirediti izložbu pod noslovom »Hrvatsko Zagorje«, na kojoj će se prikazati život i običaji naših zagoraca kao i motivi ovog lijepog kraja naše domovine. Za ovu izložbu sekcija izrađuje prospekte, koje će razaslati društvima.

H. P. D. podr. »Strahinjščica« u Krapini

držala je 14. IV. o. g. svoju 8. redovitu glavnu skupštinu, koju je otvorio predsjednik g. Branimir Latinčić pozdravnim govorom, u kojem je pozvao članove na što veću suradnju u planinarskom pokretu. Tajnik g. J. Kompare izvješće: da je društvo koncem 1931. imalo 29 članova, i to 5 utemeljitelja i 24 redovita, pristupila su 2 člana, a istupila 24 i g. 1932. 2 člana. Na časopis »Hrv. Planinar« pretplaćeno je društvo i 6 članova. Izleta je priređeno 35 na Brezovicu i Strahinjščicu sa 72 člana, na Pohorje 1 član i na Boč prigođom otvorenja piramide 4 člana. Novo su označeni planinarski putovi na Strahinjščici i obnovljene oznake na Brezovici. Dne 15. I. 1931. umro je član Vilibaldo Sluga, načelnik trgovista, a dne 8. IX. iste godine umro je član Mirko Hirš, gruntovničar. Društvo im je na odar položilo vijence i otpratilo ih do vječnog počivališta. Skupština im kliče: »Slava im!« — Bratskoj podružnici »Ravna Gora« u Varaždinu poslano je D 100 kao pripomoć za gradnju kuće na Ravnoj Gori. — Izvještaj se prima na znanje. — Blagajnik g. J. Mališ čita blagajnički izvještaj, koji se odobrava. Podružnica ima uloženo u »Krapinskoj banci« D 10.329. Na poziv skupštine članovi Petrović i Loborec pregledaju blagajničke

knjige i račune i izjavljuju da su u redu pronađeni. Jednoglasno se podjeljuje staromu odboru odrešnica i prelazi se na izbor novoga odbora, te su izabrani ovi: predsjednik Josip Kompare, tajnik Stjepan Petrović, blagajnik Josip Maljiš; odbornici: Branimir Latinčić i Slavko Loborec; nadzorni odbor: Josip Klein i Nikola Široki. Kod eventualija je povjerena novom odboru akcija za gradnju piramide ili skloništa na Strahinjščici.

DRUŠTVENE VIJESTI

Zahvala Njegova Veličanstva Kralja na pozdravnom telegramu. Naše društvo primilo je iz predsjedničkog ureda uprave policije u Zagrebu ovo saopćenje: »Prema naredbi Ministarstva unutrašnjih poslova od 4. VII. 1932. K broj 945 — čast mi je saopćiti, da je Njegovo Veličanstvo Kralj blago izvoleo narediti, da se izjavи Njegova zahvalnost na pozdravnom telegramu«, što ga je predsjednik H. P. D-a poslao sa 58. glavne godišnje skupštine.

Dovršena gradnja planinarskog doma H. P. D-a na Risnjaku. Tik pod vrhom Risnjaka (1.528 m), ove najviše i najljepše planine u romantičnom Gorskom Kotaru, a na medi Hrvatskog Primorja i na pogledu čarobnoga Jadrana, počelo je prošle jeseni Hrvatsko Planinarsko Društvo graditi oveću planinarsku kuću. Gradnja je ove godine nastavljena tek početkom svibnja (radi snijega), te je zgrada u srpnju došla pod krov, a kako je vrijeme bilo povoljno, pristupilo se odmah unutarnjem uređenju, koje će se potpuno dovršiti do sredine rujna. Kuća je prizemnica s visokim potkrovljem, duga $12\frac{1}{2}$ m i široka 10 m, prema natruti društvenog tajnika g. ing. Josipa Neumanna, a gradnju izvodi graditelj naših planinarskih kuća g. Marko Vukelić, te bi prema proračunu imala stajati D 250.000 do D 270.000 (zajedno s namještajem). U tu je svrhu bivši ban Savske banovine Dr. Josip Šilović god. 1930. na molbu matice H. P. D-a doznačio potporu od D 85.000, dok je ostatak najvećim dijelom namaknula društvena matica, njezine podružnice na Sušaku, Karlovcu, Sisku, Krasici, Gerovu, Ogulinu i dr. i vlastelinstvo kneza Thurn-Taxis (D 10.000).

U nedjelju dne 18. rujna obavit će se interno društveno otvorenje ove nove planinarske kuće, na koje će biti pozvane samo društvene podružnice, naročito one iz Gorskog Kotara i Hrvatskog Primorja, dok će se svečano otvorene kuće zajedno sa posvetom ovršiti na Duhove buduće godine, na koje će biti pozvane oblasti i savezna planinarska društva. Kuća će biti trajno kroz cijelu godinu otvorena i opskrbljena, te će i ove zime u njoj biti namješten društveni opskrbnik, prvo stoga, što se nova kuća na tom mjestu mora trajno čuvati i preko zime za lijepih dana zračiti, da se u nju ne uvuče vlaga, a drugo zato, što je ta kuća sa svojim idealnim položajem na toj divnoj planini toliki interes pobudila u blizoj i daljoj okolini, da su ju dosad negotovu posjećivali, osobito na blagdane, brojne skupine izletnika, koji će vjerojatno, napose skijaši, dolaziti često i zimi, kad budu znali, da je kuća otvorena i opskrbljena. Sada se u njoj grade glinene peći i postavlja štednjak, a u velikoj blagovaoni u prizemlju oveća takova peć sa t. zv. planinarskim kutom (kao na Kredarici). U kuću se za zimu doprema 20 sklopnih kreveta sa slamnjačama i 40 topnih gunjeva i potrebne klupe i stolovi, dok će se ostali potrebni namještaj izraditi preko zime i u proljeće dopremiti u kuću, koja će za ljetnu sezonu biti potpuno opremljena, da može služiti i kao visoko gorsko ljetovalište i sunčalište.

Snuje se gradnja planinarske kuće na Kalniku. H. P. D. podružnica »Kalnik«, u Križevcima javlja nam, da se već dulje vrijeme bavi mišljem

oko izgradnje planinarske kuće na Kalniku, pa da je u odboru u posljednje vrijeme potaknuto ovo pitanje sa svrhom, da se ta misao što prije oživotvori. Odbor je pristupio izradbi elaborata, koji se ima predložiti glavnoj skupštini, i ujedno će sastaviti troškovnik, da se vidi, koja će svota biti potrebna za gradnju takove kuće na Kalniku, da tako i ovaj prirodno i povjesno važni kraj prinese svoj dio širenju planinarske ideje. S veseljem bilježimo ovaj primjer žive planinarske svijesti!

Popravak planinarskih skloništa na Mirovu i Bijelim Stijenama. Sada se popravlja naše sklonište u Mirovu na Velikom Alanu nad Jablancem, u koje je prošloga ljeta kovač iz Kosinja provalio i ondje stao tjerati svoj zanat. Nabavljen su nova ležišta, slamnjače, klupe i stol, prostorije su očišćene i okrećene, a cisterna uredena. Kraj toga skloništa vodi novi visinski put do Rosijeve kolibe na Rožanskim Kukovima, a na drugu stranu prema Šatorini i Dabrima u Srednjem Velebitu. Sada je nadzor nad skloništem povjeren nadlugaru g. P. Culjatu na Vel. Alanu, koji ima ključe i za Rosijevu kolibu.

I u našoj planinarskoj kući na Bijelim Stijenama bili su potrebni veći popravci, jer je od prošle jeseni znatno oštećena. U novije su vrijeme na žalost učestale provale u naša neopskrbljena planinarska skloništa, čime se nanosi društvu velika materijalna šteta.

Opomena gradske općine izletnicima u Zagrebačku goru. Gradska općina posebnim proglašom upozoruje izletnike u Zagrebačku goru na opasnost požara šume za vrijeme ljetne suše. Izletnik na to obično ne misli, da je odbačena cigareta, goruća šibica i najmanja vatra u stanju, da izazove katastrofu golemih dimenzija. Da se izbjegne mogućnosti požara, gradska općina upozorava izletnike i planinare, da ne pale u šumi vatre osim na mjestima uz planinarski dom, odnosno gradsku kuću, ali i tu da budu na oprezu. Namještenici gradske općine (lugari) imaju dužnost i strogi nalog, da u gradskoj šumi zabrane loženje vatre, pa se očekuje, da će izletnici na njihov poziv omogućiti njihovo izvršivanje dužnosti. Znalo se dogadati, da su lugari bili napadani od onih, koje su opominjali na opasnost, ali se nadamo, da će građanstvo u buduće znati cijeniti i opasnost, kao i dužnost lugara, da sprječavaju opasnost od požara u tom gradskom perivoju. Inače ne će se moći tužiti na posljedice, koje donosi pozitivni zakon (§ 40. šum. zakona). Treba imati na umu, da je Zagrebačka gora zagrebački perivoj i treba ga čuvati!

SADRŽAJ: Dr. Josip Fleger: Treskavica (sa tri slike g. I. Kahna na umj. prilogu), str. 159. — Dr. Karlo Bošnjak: Na nepoznatim i poznatim stazama u Crnoj Gori (sa dvije slike g. Dra Kušana na umj. prilogu i jednom u tekstu) str. 263. — Dr. Ivan Krajač: Vrtlina, nova ogromna spilja na Velebitu (s 1 slikom na umj. prilogu i nacrtom spilje od autora), str. 268. — Ing. Josip Neumann: Planinarska kuća na Risnjaku (s 1 slikom na umj. prilogu od autora), str. 278. — P.: Sa Velebita, str. 282. — Rad podružnica (»Ravna Gora« u Varaždinu i »Strahinjščica« u Krapini, str. 284. — Društvene vijesti (Društveno otvorene planinarskog doma H. P. D-a na Risnjaku 18. rujna), str. 285.

»Hrvatski Planinar« izlazi 12 puta na godinu: pretplata stoji godišnje Din 50.—; za dake i neučnike Din 40.—; za inozemstvo Din 70.—. Pretplatu, reklamacije i rukopise prima HPD središnjica u Zagrebu, Samostanska ulica 2a. — Odgovorni urednik: prof. Josip Pasarić, Medveščak broj 57. — Izdavač: »Hrvatsko Planinarsko Društvo« u Zagrebu. — Tiskar »Tipografije« d. d. Zagreb, Preradovićev trg 9. — Za tiskaru odgovara I. Ivanković, Zagreb, Selska c. 39.

U LEDU

rashladjena Ovomaltine je osviežujuća, okrepljujuća, hraniva i prijatna poslastica

U ljetnoj ćemo vrućini najbolje ugasiti žedju sa hladnom Ovomaltine, koja ujedno organizam osviežava, te mu daje novu snagu.

Upotrebljom hladne Ovomaltine rashladjuje se tijelo i nadoknadiće gubitak vode. Hladna Ovomaltine daje tijelu novu snagu, vraća izgubljenu životnu radost i veselje za rad.

Hladna Ovomaltine može se lako i brzo pripremiti sa **Ovomix-peharom**, koji je za tu svrhu posebno udešen i koji imade tu prednost, da je u njemu priredjena Ovomaltine mnogo ukusnija.

Ovomix-pehar dobiva se svuda, gdje se prodaje i Ovomaltine i to uz cijenu od **Din 15-**.

*osviežuje
hladna
OVOMALTINE
jača*

U vruće ljetno doba može se Ovomaltine uzimati ne samo kao doručak i južina, nego i preko dana ako se rashladi na ledu kao osviežujuće piće.

Dobiva se svagdje.

Tražite besplatni uzorak pozivajući se na Hrvatski Planinar od

Dr. A. WANDER D. D., ZAGREB.

Gevaert

Orthobrom

Ridax

Generalno zastupstvo za Jugoslaviju

JOSIP VOLEK
ZAGREB, ILLICA 15

Vrhunac postići će

samo onaj, koji upotrebljava u svakom pogledu pouzdan, uvijek jednako komjerni materijal naibolje kakvoće.

Gevaert foto papiri poznati su već unatrag četvrt stoljeća kao prvorazredni

Gevaert

filmove
ploče
papiri

vode vas uspiehu!

JESENSKY I TURK

ZAGREB
JURIŠIĆEVA ULICA BROJ 1

preporuča:
SVU OPREMU

ZA PLANINARE
TURISTE I
ŠPORTAŠE

HOTEL KRK U KRKU

daje članovima Hrvatskog Planinarskog Društva popust na potrošnjom pensionu 5%, a po cjeniku 10%. Pension sa taksom i s poslugom do 31./V. Din 52—, od 1./VI. do 31./VIII. Din 56— dnevno po osobi.

Pogodnosti članstva Hrvatskog Planinarskog Društva I njegovih podružnica u hotelima i gostionama

prigodom kraćeg ili duljeg boravka u ovim mjestima:

Bohinjska Bistrica: »Hotel Triglav za planinare krevet po Din 10.—.

Crikvenica: »Hotel Esplanade« na jelu i stanu 20% popusta. — »Pension Adria« na jelu i stanu 20% popusta. — »Park Hotel Crnković na jelu i stanu 20% popusta.

Fužina: »Konačište Zrinjski« na jelu i stanu 20% popusta.

Gerovo: kbr. 91 »Gostiona Zvonimir Žagar« na jelu i stanu 10% popusta. Kbr. 55 »Gostiona Roman Turk« na jelu i stanu 10% popusta. — Kbr. 45 »Gostiona Blaž Pajnić« na jelu i stanu 10% popusta.

Ivanec: »Hotel Ivančica« na jelu i stanu 10% popusta.

Jablanac: »Hotel Planinar« na jelu i stanu 20% popusta.

Krapina: »Hotel Central« na jelu i stanu 10% popusta.

Krk, na otoku Krku: »Hotel Jugoslavija« na jelu i stanu 10% popusta. — »Hotel Krke« na jelu 15%, panzija 8% popusta.

Makarska: »Hotel Miloš« na jelu i stanu 10% popusta.

Novi: »Pension Restaurant Villa Vera« 15% panzija, stan 10% popusta. **Otočac:** »Hotel Plitvice« stan 15% popusta.

Pakrac: »Hotel Pakrac« na jelu i stanu 10% popusta.

Skrad: »Gostiona Planinaru« na jelu i stanu 10% popusta. — »Gostiona Kuzma Jugović« na jelu i stanu 10% popusta.

Sv. Juraj kod Senja: »Gostiona Zrinjskome« na jelu i stanu 10% popusta. **Starigrad kod Senja:** »Gostiona Vinko Babić« na jelu i noćenju 10% popusta.

Sušak: Restauracija »Kosovo« na jelu 10% popusta.

Virovitica: »Hotel Central« na jelu i stanu 10% popusta.

Zagreb: »Hotel Imperial« (Frankopanska 8) na stanu 10% popusta.

Divjaci kod Skrada: Gostiona Grge Stajduhara na jelu i stanu 10% popusta. **Dubrovnik:** »Grand Hotel Petka« na jelu i stanu 10% popusta. — »Restau-

racija na Pilama« (g. Mozetić) na jelu 10% popusta.

Osijek: »Hotel central« na stanu 10% popusta.

Split: »Hotel Bellevue« na jelu 5%, na stanu 5% popusta. — »Hotel Slavija« u turističkoj sobi jeftiniji ležaji, na jelu 15% popusta. — »Hotel Salona« planinarski ležaji za člana H. P. D. po Din 15.—. — »Gostiona Kovačević« Eskulapova Poljana br. 3, na jelu 15%, na stanu 15% popusta. — »Jadran« znatne popuste. — »Restauracija Lučac« znatne popuste.

GRADSKA ŠTEDIONICA

OPĆINE SLOBODNOG I KRALJEVSKOG GLAVNOG GRADA

ZAGREBA

JELAČIĆEV TRG 20 (VLASTITA PALAČA) JELAČIĆEV TRG 20

**ULOŠCI
preko Din 475,000.000,-**

OBAVLJA

najkulatnije sve burzovne kao i ostale bankovne poslove,

ESKOMPTIRA mjenice,

**IZNAJMLJUJE sigurnosne pretince
(SAFE-DEPOT)**

PODJELJUJE

hipotekarne zajmove na novogradnje kao i na starogradnje uz 9% čistih

**ZA SVE OBVEZE NAPOSE ZA
ULOŠKE
JAMČI OPĆINA GRADA ZAGREBA**